

وتايو فقير

(سوانحي خاڪو، هم سخن ۽ سعديس ڏاهپ وارو اڏس)

مرتب
دانش نواز

وتايو فقير

(سوانحي خاكو، هم سخن ۽ سندس ڏاهپ وارا ڏس)

مرتب

دانش نواز

شاه لطيف ڪتاب گهر

گاڏي کاتو، حيدرآباد

2015ع

ڪتاب جو نالو: وٽايو فقير

مرتب: دانش نواز

ڇاپو پهريون: شاه لطيف ڪتاب گهر 2015ع

ڪمپوزنگ: رفيق حسين ڪولاچي

روشني ڪپوزرس، حيدرآباد

ڇپيندڙ: فائين ڪميونيڪيشن، حيدرآباد

ڇپرائيندڙ: شاه لطيف ڪتاب گهر

قيمت _ 60 روپيا

استاڪسٽ

شاه لطيف ڪتاب گهر، گاڏي کاتي حيدرآباد، پٺاڻي بوڪ هائوس اورينٽ سينٽر حيدرآباد
ڪنگ پن بڪ شاپ، پريس ڪلب، حيدرآباد + ورستي بڪ شاپ، ڄامشوري
شير يزدان بڪ اسٽال، پٽ شاه + حيدو ڪتب خانو، پٽ شاه ڪاٺياواڙ اسٽور اردو بازار ڪراچي
راييل ڪتاب گهر، لاڙڪاڻو + رهبر بڪ اڪيڊمي، رابع سينٽر لاڙڪاڻي مدي بڪ ڊيپي لاڙڪاڻو
نیشنل بوڪ ڊيپي بندر روڊ، لاڙڪاڻو + نوراني بوڪ ڊيپي بندر روڊ، لاڙڪاڻو + عبدالله بڪ ڊيپي بندر روڊ لاڙڪاڻو
اشرف بوڪ اسٽال مسجد روڊ، نوابشاهه، مڪت گلشن نواب شاهه + مڪتب حافظ اينڊ ڪمپني لياقت مارڪيٽ نواب شاهه
مهراڻ ڪتاب گهر ڪپرو + العزيز ڪتاب گهر، عمر ڪوٽ + ٿر ڪتاب گهر مٺي
ڪنگري بوڪ شاپ، اسٽيشن روڊ، ميرپور خاص + المهرارڻ ادبي ڪتاب گهر سانگهڙ
مدي اسلامي ڪتب خانو دادو + سليم ٽيوڙ ايجنسي، ٽيو بس اسٽيل، دادو + چنيد بوڪ ڊيپي دادو
عبدالرزاق بڪ اسٽال، ميهڙ مرجو لال بوڪ ڊيپي بدين + رحيم بوڪ ڊيپي بدين + سوجهرو ڪتاب گهر، بدين،
مهراڻ بوڪ سينٽر سکر + ڪتاب مرڪز فريئر روڊ، سکر + عزيز ڪتاب گهر، ڀٽراڇ روڊ، سکر
الفتح ٽيوڙ ايجنسي، مهراڻ مرڪز سکر مڪتب امام العصى گهوٽڪي
سنڌ ڪتاب گهر، شڪارپور + مولوي عبدالحي شڪارپور + سعيد بوڪ مارٽ، شڪارپور
تھذيب ٽيوڙ ايجنسي، خيرپور ميرس + نیشنل بڪ اسٽال، پنج گلو چوڪ، خيرپور ميرس، خيرپور بڪ شاپ خيرپور ميرس
مڪتبہ عزيزي ڪهڙا + سچل ڪتاب گهر، درازا
ڪنول ڪتاب گهر، مورو + قاسم لکڻيري، اسپتال روڊ، ڪنڊيارو + سارنگ ڪتاب گهر، ڪنڊيارو

پنهنجي پاران

وتائي فقير متعلق منهنجو مرتب ڪيل هڪ ننڍڙو ڪتابڙو اڳ به ڇپيل آهي، پر مون کي پنهنجي دوستن جي حلقن ۽ عام ماڻهن سان رابطي وارو ڪم ڇهڻيل آهي ان لاءِ عام ماڻهن کان به وڌيڪ جا ڪيئي اهڙا ڳڻتا ۽ نقطا ملندا رهن ٿا، جو جيڪڏهن علامه آءِ آءِ قاضي چواڻي ته هن فقير منش صديون اڳ سنڌي سماج ۾ ڦهليل پيرن فقيرن، پوتارن ۽ انڌن اونڌن رواجن تي پنهنجي نقطن جا سڌا اڻ سڌا اهڙا وڌاڻ ڦهڪايا آهن، جن مان لڳي ٿو سنڌي سماج ۾ جيڪي روايتي رواداري، سهڻ ۽ سهڪار وارو رويو چالو آهي، ان ۾ هن فقير جي ڏاهپ پرين گفتن جو به هٿ آهي. سندس انهن لفظن جو ئي اثر ايترو گهرو آهي، جو مون کي ياد ٿو پوي ته منهنجي ڏاڏي امان، جنهن ڪٿي منهنجي پيءُ کي جنم نه ڏنو هو پر ننڍپڻ ۾ ساهيڙيءَ وارا يعني: منهنجي اصل ڏاڏيءَ کان (جيڪا اڃا حال حيات آهي) بابا کي گود وٺي، پالي نپائي عمر جي آخر حصي تائين اول گهول پئي ويندي هئي، سا هميشه چوندي هئي: الله آهي لوتو جيڏي لپتجي. مون به ڪجهه نه ڪجهه عوامي ڏاهپ مان واس ورتو آهي. خدا متعلق اهڙو تصور مون کي ڪٿي به نظر نه آيو يا چوندي هئي: ”الله ڏئي، الهڙي نه سهي.“ يعني: الله جي ڏني کي الهڙيون سماج جا ڏاڏا، پوتار اثر رسوخ وانا مٽائي يا بدلائي سگهن ٿا. اهڙيءَ طرح سڀ ڪجهه رب جي وس واري ڳالهه تي ظاهر ڄڻ ته وارثو لڳي.

پر اهو سڀ ڪجهه ان ڪري ٿو محسوس ٿئي جو اسان سنڌ جي ”ڏاهپ جي ڏاتار“ جي گفتن جي سهي چنڊڇاڻ يا تشريح

درست انداز سان نه ڪئي آهي، ان ڪري هي ڏاهو انسان سنڌي سماج لاءِ پنهنجي گفتن ۾ سندن بيمارين جي علاج لاءِ جيڪي ستيون ڦڪيون تجويز ڪيون ۽ پوءِ سماج ۾ مسافريون ڪري انهن کي چالورڪيائين، تنهن جي اثر کي محسوس ڪندي، سنڌي سماج تي صدين کان حڪمراني وٽائي جي گفتن يا ستين ڦڪين مان بغاوت جي پوءِ آئي ته هنن به اٽڪل کان ڪم وٺي، پنهنجي ئي چاڙتن معرفت انهن گفتن جي جوهر يا ست ۾ حيرا ڦيريون ڪرائي يا عام مزاحيه انداز ۾ ڦيرائي، ان جي جوهر ۽ اثر کي ضايع ڪري ڇڏيائون.

اڄ سنڌ ۾ اڪثر وٽائي جي سڃاڻپ پوڳائيءَ طور يا وندر جو ذريعو آهي. ٻئي طرف ڏسبو ته صديون گذرڻ بعد اڄ جو سنڌي سماج اتي ئي بيٺو آهي، جتي وٽايو ڇڏي ويو هو اڄ به هڪ طرف اهي ئي پوتار پير، مير، ڪمدار ڪاراوا، اهي پوتارن جا ٻانهن ٻيلي، ورديءَ وارا عام آزاريندڙ آهن، نسل در نسل مسڪينن جي محنت تي پيا پلجن ۽ عيش ڪن، جڏهن ته ٻئي طرف وري نسل در نسل اهڙي عوام آهي، جيڪو غربت جي گهاٽي ۾ پيو پيڙجي ۽ سور قبر تائين ساڻن گڏ آهن، کين ڪو ڳتو ڪا ڳلي نه ٿي سڄهي، ويتر موجود سنڌي سماج ۾ سؤ سيڪڙو منافقيءَ اچي واسو ڪيو آهي، سچ ۽ سچ چوڻ وارو نسل ناپيد آهي، ۽ ڪنهن وٽائي جي اچڻ جو آسرو به ڪونهي، پر سياڻا چڻي ويا آهن ته مايوسيءَ ۾ ڏاڍي جو فائدي ۽ هيٺي لاءِ بي همٿائيءَ وارو زهر ذرو شامل آهي. ان ڪري مايوسيءَ کي ڪفر جو درجو ڏنو اٿن ۽ فطرت کي به ته اڳتي سفر چالورڪيو آهي، سو اها پنهنجي ڪم مان اڄ نه ته سياڻ ڪونه ڪو اهڙو گوهر جنميندي، جيڪو ڏاڍن جي ڊگهي ۽ گهڻي ڏاڍ خلاف وڏا وڏا وار ڪري، صدين جو سفر سالن ۾ طئي ڪرائي، سماج کي تازو توانو ڪندو.

دانش نواز

نوري آباد

20_02_2015

وتايو فقير

قديم سنڌ جي سنڌي ٻولي ڪهڙي قسم جي هئي؟ ڪو پتو نه آهي، توڙي جو تحقيق جاري آهي، پر هي جان اٿئون ته ڀٽائيءَ جي زماني کان اڳ واري سنڌي هئي، ”ڊي ۾ ٺڪريون“، بيحد ٻاڙي الف اگهاڙي ۽ ٻي سري البت ”شاه“ آئي صحت به سڌريس ۽ رنگ به مٽايائين. سهڻي لطيف جي رنگ رنگي وڌس. سونهن به اُڀريس، سريلي به ٿي ۽ سينگار به سڪي. پوءِ اجرڪ اوڙهي اچي اجري ٿي اڳيرو هلي. واٽ ويندي وٽائي سان واقفيت ٿيس، جنهن کيس مرڪڻ جي مام سيڪاري سوني تي سهاڳو. لاکيڻي ۽ لطيف اڳيئي ٿي چڪي هئي، وري مليس لطيف پوءِ ته رجي راس ٿي پارس ٿي پيئي. جن جي منهن پيئي ۽ جن سان پٺاڙو پيل هيس، تن کي به اڏي ڇڏيائين. هو به هاڻ ماڙهوءَ کڻن ماڙهو ۽ چئن مڙن ڄاموٽ ٿي پيا. اهڙي ڪمال جي ڪرشمي ۽ ڪاڀا پلٽ جو سهررو هيو ڀٽائي گهوٽ جي سر تي ۽ ٻيو هو وٽايو. انهن ٻنهي ٻانهن پيلين جي آڌر ۽ سهاري سنڌي اڄ ڏينهن سوڌو پيئي تڳي.

وري به سنڌيءَ جي انهن سٻاجهڙن کي سلام جن کي مارو ڄام جو مرم پيو ۽ ڀٽائيءَ جو ڀرم رکيائون ۽ سندس ڀلايون ڀال نه ڀلايائون. سندس تڙيل پڪڙيل ڪلام کي سهيڙي سينگاري قلمبند ڪري محفوظ ڪيائون. وقت بوقت ۽ سال بسال سندس ورسيون ملهائي، سندس ڳڻ ڳائيندا رهيا ۽ اهو شغل اڄ سوڌو جاري هلندو اچي. البت وٽايو ويچارو! ويڳاڻن جيان ۽ پنهنجي ليکي، واتي ويڙهي هلندو رهيو. وري به شڪر آهي جو وٽايو ياد ته آهي، ورنه ”ڪم لتو ڊڪڻ وسريو“ اسان جي هڪ پراڻي روايت آهي. هيءَ ٻي ڳالهه آهي ته وٽايو صدين کان سنڌ کي وندرائيندو ۽ ڪلائيندو پئي رهيو آهي. پوءِ ٿي

سگهي ٿو ته کيس وسارڻ ۽ سندس ياد کي من کان ميسارڻ، اسان سنڌين جي وس کان ٻاهر هجي.

هاڻ جيئن ته وٿايو ”وقت“ جي ڪسوتيءَ تي پوريءَ طور پرکجي چڪو آهي ۽ سندس چهر اڇٽڪلا ۽ ٽوٽڪا، سنڌي علم و ادب ۽ عام سنڌي زبان جا ”اٿوٿ انگ“ ثابت ٿي چڪا آهن، تنهن حالت ۾ اسان کي جڳائي ته سندس ٻولن تي کلي ”ڪن لاتار“ ڪرڻ بجاءِ غور و فڪر ڪريون ۽ گنيپيرتا سان سندس پيغام جو جائزو وٺون. جيڪڏهن اسين وٿائي جون ورسيون ملهائي سگهون، سندس نيهن نياپي کي سهيڙي شايع ڪرڻ کان لاچار آهيون ته گهٽ ۾ گهٽ سندس معنيٰ خيز ”مقصد حيات“ کي سمجهڻ ۽ هيٺين سان هنڊائڻ لاءِ ڪو آدم ته ڪريون؟ ڏسڻو هي آهي ته آخر وٿايو هيو ڪهڙي بلا؟ ڪو واٽرو سائڙو موڱو مٿر هيو يا ڪو ملان لٽر هيو جو سدا وڦلندو ٿي رهيو، ٿي سگهي ٿو ته ڪو لڏ ۾ لڪل اڏيره لعل هجي؟ يا واقعي ڪو خواجه خضر هيو جنهن وٿائي جو ويس ڌاري اسان عقل جي انڌن جي روحاني رهنمائي ٿي ڪئي؟

وتايو کير هيو ڪنهن جو چايو هو؟ ڪٿي نپڻو ڪٿي دفن ٿيو ۽ ڪڏهن؟ اهي غير ضروري سوال آهن. اهي پتا پاراهو پڇي جنهن جو وٿائي جي وڏن تي قرض رهيل هجي، يا جنهن کي سندس گهر الات ڪرائڻو هجي. هو الله جو بندو ۽ آدم جي عام رواجي اولاد ۾ هڪ هيو. سنڌ ۾ ڄائو نپڻو ۽ سنڌ ۾ مٽو. اها ئي آهي وٿائي جي رام ڪهاڻي ۽ اها ئي آهي هر عام سنڌيءَ جي سوانح حيات. البت وڏيرن جي ڳالهه ٻي آهي ۽ سندن هستي به اور آهي. مون ته جڏهن به وڏي واکي ”الله“ کي ياد ڪيو آهي ته ڪونه ڪو وڏيرو ضرور ڪنائيندو آهي ته کيس ته سڏيون ٿو وڃي.

خير! وٿائي بنسبت جو ڪجهه هيل تائين ٻڌندا ٿا اچون، سو هن طرح آهي ته، ”نصريپور جي لڳ هڪ ڳوٺ جو واهڻائي وائيو هيو. ننڍپڻ لاڪر پنهنجي سوچ سمجهه سادي سودي هيس. اڪثر پنهنجي دل من ٽٽوليندي ۽ دليل ڊوڙائيندي ڪنهن موڙ تي هندو ڌرم ڇڏي دين ڏانهن لاٿو رکيائين. پهريون پاڻ پوءِ سندن سڄو گهر اٿو شيخ ٿيو. ٻڌڻ ۾

ائين به ٿو اچي ته اڳتي هلي، جيئن ڪنهن ٻاٺي جي پيڪڙ ۾ نه آيو هيو تيئن ملان جي وڪڙ کان به گوهي ڪري نڪري ويو. وٽايو سنڌ جي واحد ماڻهو هيو جنهن پنهنجي ۽ پنهنجي خالق وچ ۾ ڪنهن ٽئين ٽياڪڙ کي تنگ وچڙائڻ مور نه ڏني. عجب اهو جو اهڙي بغاوت باوجود سندن چڀيٽ کان بچي ويو ورنه سوليءَ چڙهڻ يا سنگسار ٿيڻ ۾ ڪا ڪسر نه ڇڏي هئائين.

ڪن جو هي به چوڻ آهي ته، وٽايو پنهنجي وقت جو سياڻو ماڻهو هيو بلڪ ڪي ته ائين به چون ٿا ته سنڌ، سياڻي ۾ سياڻو ماڻهو هڪ اُڀايو اهو هيو وٽايو. ڏاها ڏيهه ۾ گهڻا، پر سياڻو لکن ۾ هيڪڙو. ڏاهي جي ڏاهپ جو مدار آهي ڏاهه تي. يعني، پڌر سنڌ يا خبر چار تي، جنهن سبب ڏاهو اڪثر ٻه تنگ ڦاسندو ڏٺو ويندو آهي، پر سياڻو ماڻهو ان کي چون، جنهن کي اندر جو سوجهرو هجي ۽ سچاڻ هجي. ان ڏس ۾ وٽايو ڄمندي ڄام هيو. ڪن ماڻهن جو اهو به خيال آهي ته پنهنجن کي چڱيءَ ريت پرکيو هئائين ۽ کيس پوري ڄاڻ هئي ته جتن سان ڪيئن نٻاه ڪجي. ڏٺائين ته عجيب قوم سان واسطو پيو هيس. هو ساڻي کي سهن ڪونه ۽ بکئي کي ڏين ڪونه. وقت تي گڏهه کي بابو چون ۽ جتي پچڻ ناهي جاءِ اتي ”پاڇوڪڙ“ وريام سڏجن!

جڏهن سان جنيون ڪن ۽ مٿن لاءِ مجاور ٿي ويهن. کائن پنهنجي گهران، پر پچار سدائين پراڻي ڪن. اهڙي آچار ”لتر سان چڪر پڇي“ سوچي سمجهي، سر بچاءُ ۾ چريو ٿي عمر گذاريائين. ائين به هر ڀيرو صحيح نه هو جيئن چيو ٿي ويو ته ڪا ڪل ٿڙي هيس، يا مٽيون ڏيندي لوڪ کي، چريو پاڻ ٿيو هيو بلڪل نه. اهڙو اياڻو وٽايو هرگز نه هيو البت چريائي جي اوٽ ۾ ٻين کي مٽيون ڏيندو رهيو جيئن لوڪ لکا نه پوي. ڇاڪاڻ ته هي اهو زمانو هيو جڏهن ”ماڻڪن موٽ“ شروع ٿي هئي ۽ پلٽ پايو سچ آچيندي هر هڪ کي لڄ ٿي آئي. ان ڪارڻ ساڻن سئتين سڌي ڳالهه ڪرڻ به پنهنجي ڪل لهرائڻي هئي. ان ڪري اڪثر ڳجهارتن ۾ ڳالهائيندو هو. صديون گذرڻ بعد اڄ توپتو پوي ته مار چا چئي ويو! چاچي به چيائين ۽ جهنڊڙي به پائي ويو. غضب جو سياڻو هيو.

اها ڪل ڪا نه ٿي پوي ته وٽائي جي زندگيءَ ۾ جو انقلاب آيو
 اهو سندس عمر جي ڪهڙي موڙ تي ۽ ڪهڙي ڪارڻ؟ هي ته سمجهه ۾
 اچي ٿو ته ڪو ماڻهو پنهنجو گهر گهاٽ ۽ ڪاروبار ڇڏي جهنگ منهن
 ڪري وڃي ڪا ويراني وسائي؟ پوءِ نه هوندو بانس ۽ نه وڃندي
 بانسري، پر هن دنيا ۾ رهندي هڪ جوڳي ۽ ويراڳيءَ جي زندگي بسر
 ڪرڻ ۽ لاطمع ٿي رهڻ، هڪ اهڙي انسان لاءِ ڪن ڪم آهي، جنهن
 کي اڪيون به هجن ۽ سندس هوش حواس به سلامت هجن. آخر انسان
 گوشت پوست جو لوڙو آهي ۽ ڪولو جو ٺهيل پتلو ته ناهي؟ خاص
 طور جڏهن انسان سان وري شيطان سلامت به سدائين ساڻ پيلهه چڙهيو
 کيس هر ڪاڻيندو رهي.

ان کان سواءِ وائيو ٿي ڪري مايا جي موه کان تارو ڪرڻ ۽ ڌن
 دولت جي دام ۾ نه ڦاسڻ، پنهنجي سر هڪ ڪمال ڪاميابي آهي. پاڻ
 وٽ ڪجهه به نه هئڻ هڪ مجبوري به ٿي سگهي ٿي، پر ڪجهه حاصل
 ڪرڻ جي موڙگو خواهش ٿي نه رکڻ فقيريءَ جي معراج آهي. اسان ۾
 هر هڪ کي هي ڄاڻ آهي ته دنيا جي جملي جهڳڙن جي جڙ آهي
 ٽي ”زن ۽ زمين“ پر تنهن هوندي به اسان جي پوري عمر انهن ٽنهي
 لڪشمي ديوي جو پيڇو ڪندي ٿي گذري اڪ پيڇن يا نه، اشارو ڏين
 يا نه، اسين هر وقت وتون ٿا انهن اپچرائن جي پٺ وٺندا. ڪوئي ليکي
 نه ليکي، اسين به آهيون يار جي ليکي، لنڊي ڪٿي وانگي.

وٽائي کي هيءَ خبر هئي ته حضرت آدم جي بنيادي خطا ۽
 سندس اولاد، يعني انسانن جي جسماني خواهش وچ ۾ ڳوڙهو رستو
 هيو يا ائين ڪڍي چئجي ته ساڳي ڳالهه هئي. ان ڪارڻ زر ۽ زمين کان
 ته اڳيئي فارغ هيو پر ڪنهن مومل ماڻڻ جي به پچر ڇڏي ڏنائين. هن
 دنيا جي طلسمي چار جا هي سڀ رسا ۽ ٽوڙها چنڻ بعد وٽايو پنهنجي
 زندگيءَ جي مول مقصد ڏانهن پلٽيو جو هيو: ”انسانيت جي روحاني
 ترقي“، ان مقصد جي ڦهلاءَ لاءِ پنهنجي زندگيءَ جو ”قول ۽ عمل“ نموني
 طور عوام آڏو پيش ڪيائين. هن ڪڏهن به ولي، غوث يا قطب هئڻ جي
 هام نه هئڻ ۽ ڪڏهن پلجي به درويشيءَ جي دعويٰ نه ڪئي. هن
 پنهنجي لاءِ مشڪريءَ جو پارٽ منتخب ڪيو. چهچتا به ڏسندو رهيو

۽ تماشو به وجهندو رهيو. سندس ٻول ٻڌي ماڻهو گڏين تي هٿ رکي کلندا رهيا. اڄ تائين اسان جواهڙو رد عمل روان دوان آهي.

وتائي جي عام ماڻهن لاءِ شڪايت فقط هيءَ هئي ته کين ”سايجه ۽ سڃاڻ“ جي رمز هٿ نه ٿي آهي. هو سواءِ شناختي ڪارڊ جي ڪنهن کي سڃاڻي ٿي نه ٿي سگهيا، سمجهڻ ته وڏي ڳالهه آهي. هڪ دفعي بک کان بي حال ٿي رستي ويندي وٽايو بيهوش ٿي هيٺ ڪري پيو. ماڻهو رونشي ڪوڏيا اچي سندس چوگرد مڙيا. ڏٺائون وٽائي ته پرلوڪ پڌاريو. مسلمانن چيو ته واڻيو هيو ان ڪري سندس ڪريا ڪرم ڪري مسافر نيٺي کيس ساڙيو وڃي. واڻين نابري واري چي: واڻيو ٿي ضرور ڄاڻو هيو پر جيئن چوڻ آهي ته ”واڻڪو ويا جيئن وڏي تيئن ڪري.“ پوءِ سندس افعال مسلمانن جهڙا ٿيا هئا، انهيءَ ڪري کيس مقام ۾ دفن ڪيو وڃي. ماڻهن جي چوپول تي وٽائي اک پئي، سڃاڻ ٿي ٻوڇڻ ڇنڊي اٿي کڙو ٿيو. چيائين: ”هاڻي مرڻ ۾ ڪهڙو فائدو جڏهن ماڻهن ۾ سڃاڻپ ٿي ختم ٿي ويئي آهي.“

سوال آهي ته جڏهن وٽائي کي تعليم ۽ ترغيب به ڪا نه حاصل هئي ۽ اڻپڙهيل اناڙي هيو ۽ وري سندس اٿڻي ويهڻي ۽ عام ماحول به دهقانين وارو هيو ته پوءِ سياڻو ٿيو ڪيئن؟ دراصل سياڻپ ڪنهن ڪيڏو ڪيڏو، حرفت ۽ هنر سکڻ يا ڪتاب پڙهڻ سان هٿ نه ايندي آهي، پر مالڪ جي فضل ڪرم سان عطا ڪئي ويندي آهي. فقط عقل ۽ علم جي زور تي ڪا راهه ملي ها ته پوءِ عزازيل سڀ کان اڳرو ۽ اڳپرو هجي ها. مون ته هر عقل جي اڪابر کي اوندو ۾ هٿوراڙيون ڏيندي ڏٺو آهي. هر انسان جا هٿ ڏاڏي آدم واري گناهه ۾ رنگيل آهن، جو سندس ورثو آهي، ان ڪري جيستائين سڄو سائين سايجه نه ٿو ڏئي ته پوءِ اکين هوندي به انڌو. انسان اهڙي سايجه لاءِ پاڏائي ضرور سگهي ٿو پر ڏيڻ وس سائين جي آهي ڏئي نه ڏئي.

وتائي جي ڌرم ۽ دين گهڻن ماڻهن کي منجهائي وڌو هيو هڪ دفعي سندس ڀاءُ مورومل وٽائي کي وينتي ڪئي ته، ”ڀائي، تون ته مسلمان ٿي ڀاڻ موڪيو هاڻ مون کي به مسلمان ڪراءِ ته سرڳ ۾ پئي گڏ ته هجون.“ وٽائي رڙ ڪري چيس: ”ڀائي اهڙي غلطي نه ڪج. مور نه

مسلمان ٿڃ. ورنه سڄي ڄمار هٿ هٽيندين. ڪلمون پڙهي مسلمان ٿيڻ ته آهي سولو ڪم پر پوءِ جي روزن، نمازن، زڪواتن ۽ تهجدن جا سلسلا شروع ٿين ٿا، تن جي پيروي ڪندي نه فقط جڙه نڪري ويندي پر ڏيواله ٿي ويندين. ڪڏهن يلجي به اهڙو جو ڪم جو ڪم نه ڪج. ها البت مرڻ مهل مون کي ڪن پر ڪلمون پڙهي ٻڌائج ته آءُ آخرت ۾ شاهدي ڏيندس ته پيءُ مورو مل مرڻ مهل مسلمان ٿي مٿو هيو. بهشت به حاصل ٿيندي ۽ خفي کان به بچي ويندين. ڪم جو ڪم مزي جو مزو. ”آخرين گهڙيءَ ۾ ڪلمون پڙهڻ جي راز کان اهي الله جا بندا بخوبي آگاه آهن ۽ جن کي هيءَ ڄاڻ آهي ته زندگيءَ جي هن ڀر، سندس پٽي ڪناري ڪهڙو وڻج وڪرڻ ٿو هلي ۽ ڪيئن ٿو وهي پري، هونئن به سموري زندگيءَ جي عبادت به ان لاءِ ڪئي ويندي آهي ته جيئن آخري گهڙيءَ جي آزمائش کان پار اُڪرجي، پڇاڙيءَ جي پهر ۾ سرخرو ٿيڻ لاءِ ماڻهو پنهنجي سڄي ڄمار وظيفن ۽ قلبي ذڪر ۾ صرف ڪندا آهن ته جيئن آخرين هڏڪيءَ مهل ڪلمون روان هجي، ورنه سڄي عمر جي ڪمائي هڪ لحظي ۾ رانگن. پيو سبب هي ڏٺائين ته، ”مسلمان“ ٿي رهڻ انتهائي اوکو ۽ ڏکيو ڪم آهي ۽ وڏي همت ۽ حوصلو گهرجي. باقي نالي ۾ نهال ٿي رهڻ مقصد آهي ته پوءِ اها پي ڳالهه آهي.

اسان جي منڪر نڪيرن، قبر جي سوڙهه، قيامت جي گرمي، آخرت جي عذاب ۽ دوزخ جي دڙڪن ڏيڻ سان اسان جو پگهر ۽ خون ته خشڪ ڪرڻ ۾ پنهنجي فرض ادا ٿي پوري ڪئي آهي، پر هي ڪڏهن به سمجهائڻ جي تڪليف گوارا نه ٿا ڪن، ته آخر هڪ غريب ۽ مسڪين انسان، جنهن ”نوريئڙي جي مهماني آهي فقط ٻه پير“ تنهن کي عذاب ڏيڻ جا ايڏا ٽڪسات ڇا لاءِ گهڙيا ويا آهن؟ وري دوزخ ۽ منجهس سزائن ۽ قاسي گهاتن جو وچور اهڙو ٿي ٻڌايو وڃي، ڇڻ آسمان جي نوانوي ڏهاڙي پوڻا ڏهه حصن تائين جهنم ڦهليل آهي ۽ باقي اڍائي سئو کن وال پلاٽ تي جنت جو ڪوارٽر اڏيل آهي، جو به ظاهر آهي، ته ٺيڪيدارن لاءِ روزروڊ ٿيل آهي. جي وٽايو وقت سر نه اچي ها ۽ اسان کي آئت نه ڏئي ها ته هوند اسان سڀني جا هنيا و هٽت ۾ ڦاٽي پون ٿا.

هڪ ڏينهن وٽائي ماءُ کي چيو ته امڙ بک لڳي اٿم جيڪر ماني
 ڪارائين ته ڏاڍو چڱو. ماڻس چيس ته ابا پاڙي ۾ وڃي ٿاڻڊو کڻي اڃ ته
 باهه ٻاري ماني پچائي ڏيان ۽ وٽايو اوڙو پاڙو گهمي واپس خالي هٿين
 گهر موٽيو. ماءُ کي چيائين ته امان باهه ڪٿي به موجود نه آهي، سو وڃان
 تون دوزخ کان چوچڙي ڪٽ. ائين چئي وري ٻاهر نڪري ويو. جهٽ ڪن
 بعد کلندو ٿيندو گهر ۾ داخل ٿيو. ماڻس پڇيس ته ابا ٿاڻڊو مليئي؟
 جواب ڏنائين: امڙ نه دوزخ ۾ ويس ته اتي ملائڪ مون تي کٽل لڳا ته
 هتي باهه ڪٿي؟ الله پاڪ ڪو بنيءَ وارو يا نانواڻي نه نه آهي، جو باهه ڇا
 ڪورا يا تنور ٻاري ويهي پنهنجي مخلوق کي پچائي هاءِ ڦراءِ ڪري.
 هتي ته هر ڪو ماڻهو پنهنجي آڳ جي ڪوٺا پاڻ بنان ڪنڀو ايندو
 آهي، ڇا باهه هو لوپ لالچ، حسد بغض ۽ نفرت وغيره پنهنجي اندر ۾
 جمع ڪندو ٿورهي پوءِ مرڻ پڄاڻان هتي اچي هن انسان پنهنجي باهه
 جي پونجيءَ ۾ پاڻ ڀرندو ۽ پڇرندو ٿورهي.

رستي هلندي هڪ هنڌ بيهي وٽائي گهل گهوڙا شروع ڪئي.
 سندس رڙين تي ماڻهو اچي مڙيا، پڇيائونس ته فقير خير ته آهي، جو
 ڏانهون پيو ڪرين؟ وٽائي پير مٿي ڪري ڏيکارين جنهن ۾ هڪ
 سنهڙو ڪنڊو ڇپيل هيو. ڪنهن ماڻهوءَ ڇهنڊي وجهي چيئيءَ سان
 ڪنڊو ڪڍي ٻاهر اُڇليو. ماڻهن فهمائش ڪئي ته درويش ڪجهه پاڻ
 کي هٿ ڪر، هن ڏرڙي ڪنڊي لڳڻ تي ايترو آسمان اچي مٿي تي
 ڪنيو اٿئي. وٽائي چيو ته، توهان ماڻهن کي آسمان واري جي عادتن جي
 ڪهڙي خبر! اڃ آءُ ان ڪنڊي لڳڻ تي رڙيون نه ڪريان ها ته
 سياڻي هو هڪ اهڙو پالو بچي ڇڏي ها جو نڙ گهٽ کان ٻنست پار هجي
 ها. چيو ڪونه اٿائين ته، ”آءُ انسان کي سندن وٽ کان وڌيڪ
 تڪليف نه ڏيندو آهيان.“ صبر اختيار ڪري پنهنجي بزدلشت جي
 طاقت وڌي هٿل جي ڪيئن نمائش ڪريان؟ ۽ پاڻ ٿي وڌيڪ مصيبت
 نازل ڪرڻ لاءِ قدرت کي دعوت ڏيان؟

اسان وٽ عام طور ڪنهن ماڻهوءَ جي لحاظ قدر ۽ سڃاڻپ جي
 فوٽڪٽي آهي سندس رتبو مال املاڪ ۽ ظاهري ڏيک وڌيڪ. وٽائي
 وٽ هيو ڇا جو کيس ڪو ڪنهن مان مرتبي يا آڌر پاءُ لائق سمجهي؟

اسين سڄي ماڻهوءَ کي سلهه جو مريض سمجهي کائونس تارو ڪندا آهيون ته مبادا سندس سڄائي اسان کي نه وڇڙي وڃي، سو جڏهن وٽايو ڪنهن عام دعوت ۾ وڃي شريڪ ٿيو، جتي خلق ويٺي خيرات کاڌي، ته سندس ڦاٽل ڪپڙا ڏسي کيس لوڏي ٻاهر ڪڍيو ويو. گهر وڃي پاءُ جا ڌوئڻ ڪپڙا پائي، وري اچي ساڳيءَ دعوت ۾ شريڪ ٿيو. سمجهيائون ته ڪو معزز ماڻهو وارد ٿيو آهي، سلمچي کڻي سندس هٿ ڏوٽاري پيوڙ پلاءِ اچي آڏو رکيائونس. بجاءِ نوش جان ڪرڻ جي، وٽايو ٻوڙ پلاءِ ۽ چانور جا چمچا پري قميص ۽ سٿڻ مٿان هاريپندو رهيو ۽ ڪپڙن کي مخاطب ٿي چوڻ لڳو: 'مهماني اوهان جي آهي، کائو ۽ خوب کائو، مون کي ته نئون هٽي ٻاهر اماڻيو هئائون.

سڄي عمر "توڪل" تي گذران ڪيائين. ڏٺائين ته پئڪي پڪڻ کان ويندي جانورين تائين ڪنهن به سياڻي، لاءِ سمر جمع نه ٿي ڪيو. انسان هڪڙو ئي جانور هيو، جنهن جو مالڪ جي رزاقِيءَ تي ڀروسو گهٽ هيو، حالانڪ هنن هام وڏي ٿي هئتين. وٽايو ته رات جو پاڻيءَ جو گهڙو به هاري پوءِ سمهندو هيو، ته صبح جو سائين، جڏهن انهن کي اڳ ۾ ٿو ڏئي، جن کي نه ڏاند هيو ۽ نه بچ، ته پوءِ آءُ ڇالاءِ ويٺو وسوسا ڪيان؟ جو ڪجهه ملندو هيس، اهو به ٻين حوالي ڪري ڇڏيندو هيو.

هڪ دفعي ڪنهن ماڻهوءَ روڪ روپيو ڏنس جو وٺي ڦاٽو، ڪڏهن پهريائين جي پلو ۾ ٿئي ٻڌائين ته ڪڏهن وري ٿي وڌائين. آخر ڪڪ ٿي رستي جي هڪ سڪي وٺ جي پاڙ ۾ پوري ڇڏيائين. ڪنهن ماڻهوءَ کيس ڏسي ورتو. وٽائي اڃا پٺ مس ڏني ته هن ٻاهوڙا کڻي اچي کوٽائي شروع ڪئي. پهرين ٽي لپي ۾ رپيو مليس. سمجهيائين ته خزانو ته اڃا هيٺ هوندو، پوءِ ته وٺ پاڙون پٽي ساهه پٽيائين. وٽايو شام ٺاڻي اچي ڏسي ته وٺ جڙ کان اڳتيو پيو هو. تهڪ ڏيئي پاڻ کي مخاطب ٿي چيائين: "ڏنيءَ جي روپيو ڪجهه وقت اڃان به پاڻ وٽ رکين ها ته ان وٺ جيان اونڌو ٿيل هجي ها."

وٽائي جي لطيفن جو گچ حصو موت متعلق آهي، ڏسجي ائين پيو ته وٽائي جي ملڪ الموت سان گهاٽي يارائي هئي ۽ شايد اهڙيءَ اڪير سبب کيس ورور ڪري ياد پئي ڪيو اٿس، پر عام ماڻهوءَ کي موت کان

ڇا لاءِ ٿي چرڪيائين، اهو کيس سمجهه ۾ نه ٿي آيو. موت ته پنهنجي جاءِ پر ڪنهن کي فقط چرچي ۾ ڪراڙو يا ٻيو ٿي سڏيو ويو ته، اهو به ڪين سخت ناگوار ٿي گذريو. حالانڪ، ”موت“ هڪ حقيقت هئي، جنهن لاءِ سورنهن آنا ۽ سو في صدي خاطري هئي ۽ دنيا جا باقي ڪاروبار ته صرف ٻڌ سڌ تي يا گشي پتي تي ٿي هليو. موت ٿي ماڻهو لاءِ اٽل حادثو هيو ۽ فقط ان ماڻهو وٽ نه ٿي آيو جو اڃا ڄاڻو ٿي نه هيو. جي ماڻهن موت جي ڪيڪر نٿي ڪئي، يا در آئي سندس آڌر پاءِ نه ڪيو ته نه سهي، پر مٿس غم رنج ۽ غصو ڇا لاءِ ٿئي ڪيو ويو؟ ”موت“ ته زندگيءَ جو ڏاج هيو ۽ ڪاگار ته نه هئي، جو ڪنهن جي ڪاوڙ لاءِ سبب بڻجي. وٽائي، پاڻ ته موت کي چوٽڪارو سمجهي، سندس اوسيٽرو ٿي ڪڍيو. موت ته ”ڇولو“ مٽائو هيو ۽ وٽائي جي چولي ۾ ته اڳيئي چٽيون لڳل هيون.

هڪ پيري وٽائي ڳوٺ جي ڊڪٽ وٽ وڃي سوال ڪيو ته امڙ جي ڪوٽلي پڇي پيئي آهي جيڪر هلي ٺاهي ڏين ته مهرباني ٿيندي. وائي روڪڙو جواب ڏنس ته، ”وتايا اڄ واندو نه آهيان، واندو ٿيان ته هلي جوڙي ڏيندسانءِ!“. هو هر دفعي اهڙي ڪن لٽار ڪري وٽائي کي لنوائيندو رهيو.

هڪ ڏينهن وٽائي ڏٺو ته ڪو جنازو ڪنيو ٿي ويا، پڇڻ تي پتو پيس ته ساڳيو ڊڪٽ گذاري ويو هيو جو سدائين مشغول رهندو هيو. وٽائي ڊوڙي جنازي جو اڳ وٺي، ڪلهي ڪانڌين کي ميت جي آخري ديدار ڪرائڻ لاءِ درخواست ڪئي. جنازي کي هيٺ لاهي جڏهن کيس منهن ڏيکاريو ٿي ويو ته ميت کي هڪل ڪيائين: ”ادا واڍا! اڄ ته ڀڪ واندو هوندين. نوبڪلو ڪٿ تي آرامي آهين، هاڻ ته هلي ڪٽولي ٺاهي ۽ پنهنجو واعدو پاڙ.“

سومر سڀايو وٽائي جو پاڙيسري هيو. نهايت نيڪ نمازي هيو، پر کيس هميشه اها شڪايت هوندي هئي ته ملان سومهڙي جي نماز پڙهائڻ ۾ ڏاڍي ڊيگهه ٿو ڪري. وٽائي کي جڏهن خبر پيئي ته سومر سڀايو اڄ صبح جو گذاري ويو ته ٿڌو ساه ڪڍي چيائين: ”ڇڱو ٿيو جو مري ويو. گهٽ ۾ گهٽ سومهڙي واري نماز جي سورن کان ته چٽي پيو.“

ڪنهن ماڻهوءَ ڪهل آڻي وٽائي ڪي جُتِي وٺي ڏني، جا پئي ڏينهن تي ڪو شاهينگ چورائي ويس. وٽايو وڃي مقام جي لنگهه تي ويهي رهيو. ”چي: چور جواڳ وٺي هتي ويهانس. اڄ نه سڀان ضرور هتي اچڻو اٿس.“ حالانڪه کيس خبر هئي ته مقام ڏانهن پاڻهرو ڪوئي به پنڌ ڪري نه ايندو آهي، پر ٻيا ماڻهوءَ کيس ڪٿ تي چوڪنيو سلهاڙي ڪڍي ايندا آهن. ان کان علاوه مردي کي غسل ڏيڻ بهاني سندس تلاشي وٺي، سندس لٽا ڪپڙا لاهي، کيس هٿين خالي پيرين اگهاڙو آڻي ڌڌڙ داخل ڪندا آهن. پوءِ جتيءَ جي واپسيءَ لاءِ آسرو ۽ انتظار بيڪار هو پر شايد وٽائي ماڻهن کي موت جي يادگيري تازي ٿي ڪرائي ته اڳي پوءِ هي فاني جهان هٿين خالي ڇڏڻو آهي ۽ پوءِ مال متاع جي هيرا ڦيري ۽ چوري اچائي هئي.

موت کان ماڻهن جو چرڪڻ ڪنهن حد تائين واجبي پڻ هيو. ڇاڪاڻ هڪ ته موت هر انسان جو پڳيءَ جيان پيرو ڪنيو ٿي ڪڍ گهميو. ٻيو وري انڌي هاڻي جيان نه ٿي ڏٺائين مند يا موسم ۽ ازغبي اچي ٿي ڪنڌ تي ڪڙڪيو پر الله پاڪ، جو خالق ۽ رازق هيو ۽ رحمان رحيم هيو تنهن کان ماڻهو ڇا لاءِ ٿي ڏنا. هو ڪو اڃگر ازدها يا مانگر مڇ ته نه هيو، جو ڪنهن کي هڙپ ڪري ڳڙڪائي. هو ته پڙي پوش ڍڪڻهار هيو ۽ صاحب رب ستار ۽ غفار هيو ۽ انسان جو اڪيلو اجهو ۽ آسرو هيو. پوءِ اهڙي محسن مالڪ کان خوف زده ٿيڻ جو ڪارڻ؟ هي برابر آهي ته سندس نوانوي نالن ۾ هيڪڙ بيڪڙ صفتون اهڙيون به هيون جن ۾ قهر ۽ جبر بکيو ٿي، ليڪن الله جي اها ڏاڍ مڙسي فقط ڏاڍن کي ڏارڻ ۽ اوچي ڳاٽن کي نواڻ خاطر هئي.

عدو موچي، عثمان حُجَم ۽ سومر نانواڻيءَ جو اهڙين نادري وصفن سان ڪهڙو واسطو؟ وٽائي، عدو موچين، عثمان حُجَم ۽ سومر نانواڻن کي اهڙي الله سان ڏيڻ ويٺ ڪرائڻ جو آدم ٿي ڪيو، جو فقط غريبن جو رب هيو ۽ آسمان تي نه، پر زمين تي حاضر ناظر هيو. هو پاڻ به وٽائي جي راءِ مطابق، غريبن جيان غريب هيو معصوم هيو ۽ اڻڄاڻ هيو. اڻڄاڻ به اهڙو جو کيس گڏه ۽ گانءِ وچ ۾ فرق جي خبر به خير ڪا هئي.

وتائي ڪي ڪنهن سخي مرد هڪ ڪراڙي ڳئون خيرات طور ڏني. وتائي ڳئون ماتا جي ٽهل ٽڪور ته گهڻي ئي ڪئي، پر ڪمن ڪنير جي گڏهه روزانه رات جو اچي گاهه پڻو کائي، وٽان بهاري هلي ويندي هئي. آخر ڪڪ ٿي وتائي هڪ ڏينهن هٿ ڪٽي الله کي عرض ڪيو: مالڪا! ڪنن واريءَ کي مار ته سنگڻ واريءَ جي جان چٽي. صبح جو ڏٺائين ته سندس ڳئون مثل پيئي هئي. پنهنجي اکين تي اعتبار نه ڪندي هڪ انڌي کي گهر وٺي، کيس چيائين ته، هي جانور ته سڃاڻي ڏي، نابين هٿوراڻيون ڏيئي فتويٰ ڏني ته، هي جانور ڳئون آهي. وتائي ڪلي چيو: ”الله کي اها خبر به ڪانهي، دعا ضرور اگهاڻائين، پر ڪنن واريءَ ۽ سنگڻ واريءَ وچ ۾ تفاوت جي ڄاڻ کيس به ڪا نه پئي.“

وتائي جو واسطو ان اڻوجھه ۽ مسڪين عوام سان هيو، جي فصيح ۽ بليغ ۽ عالمانه فلسفن کي سمجھڻ کان لاچار هئا. کين پنهنجي سوچ ۽ سمجھه آهر هڪ سادي سودي ۽ سليس نسخي جي لوڙ هئي. قبر ۽ قيامت جي عذاب ۽ دوزخ جي دڙڪن کان ڏنا ضرور ٿي، ليڪن هي سمجھي نه ٿي سگهيا ته سندن قصور ڪهڙو هيو؟ هو ڪو نمروءِ شداد ۽ فرعون ٿورو ٿي هئا، هو ته اڳيئي غريب، مسڪين ۽ اڪن تي پارو هئا، جن زندگيءَ ۾ ڀر ۽ ويلا پيٽ پري به ماني مشڪل کاڌي هئي ۽ ڍٽو جي اوگرائي ڏني به کين سال گذري چڪا هئا. هنن هڏ هڻندي ۽ رات ڏينهن تنيءَ ٽڏيءَ هلندي نانگ وڃون ٿي لتاڙيا.

هيءَ دنيا وري سندن لاءِ ڪهڙو بهشت هئي؟ پوءِ اهڙن اڀياهن کي ڏيچاري، سندن ساه ڇا لاءِ ٿي سڪايو ويو؟ جيڪڏهن کين هڙان نه ٿي ڏٺو ويو ته ساڻن ڪو وڙ ته ڪيو وڃي. کيسي جو سخي ته نه ٿي سگهيو پر زبان جي سخا ۾ ڪا ڪنجوسي نه ڪيائين. اهڙي پيار ۽ پريم جو پرچار ڪيائين، جو خوف کان بڪل خالي هيو. اهو به اهڙي منڙي نموني ڄڻ ٻار ٿي پرچايائين يا رنل ٿي سرچايائين. ڇي، قبر کان ڪهڙو ڊپ؟ هوءِ ته مائي مٽي هئي، انسان کي پناهه ٿي ڏنائين ۽ سندس لڄ ۽ آبرو ٿي رکيائين. ڄمڻ کان اڳ ماءُ جو پيٽ ۽ مرڻ بعد امڙ مٽيءَ جو پيٽارو، دوزخ ته پاڻ وڃي روبرو ڏسي آيو هيو. هتي ڪا آڳ نه هئي.

اوهان فقط هن دنيا ۾ باه لاءِ سامان جمع نه ڪيو. پاڻ تي ڪو ”الزام“ نه ڪٽو ۽ قدرت کي سزا لاءِ ڪوبهانو نه ڏيو.

ڪنهن ماڻهوءَ وٽائي تي وار ڪرڻ لاءِ مٿس لٽ اولاري وٽائي وائڙو ٿي پڇيو ته، ايڏي ڪاوڙ ڪهڙي قصور ڪارڻ؟ لنڊاز ورائيو ته، ”تون پاڻ چوندو آهين ته هڻي هڻائي پاڻ الله ٿو پوءِ مون کي به اهڙو حڪم ڪيو هوندائين.“ وٽائي تهڪ ڏيئي چيس: ”ميان! الله کي وائيو مارڻو هوندو ته هر حال ۾ ماريندو پر مورڪ تون پاڻ تي ”الزام“ ڇا لاءِ ٿو ڪئين.“

هڪ پيري وٽائي جي گهر ۾ ڪاٺ لاءِ ڪا شيءِ ڪا نه بچي. ماڻس چيس ته، ابا مون کي ته ڪو اٽو به اڌارو نه ٿو ڏئي تون ڪوبلو پيڻي ڪر. وٽائي چيو ته، امڙ فڪر نه ڪر. رزق جو ٺيڪو پاڻ ڪنيو اٿس، وڃي تون ٺيڪيدار کي ڳچيءَ کان جهليان! خالي ۽ ڦاٿل ڳوٺ ڪٿي هڪ ٻير جي وڻ تي چڙهي، مٿي منهن ڪري هڪل ڪيائين: ”مون جيان جيڪڏهن تنهنجا به خزانو خالي ٿي ويا آهن ته پنهنجي ڏيواله هٿ جو اعلان ڪر. ته آءُ ڪنهن ٻئي جو درٿاڙيان، ورنه ان جي ڳوٺ پري ڏي، جو امڙ پئي انتظار ڪري.“ اڃان وڻ تي بيٺي الله سان حالي احوالي ٿي ٿيو ته ڪنهن ڪهل آڻي ٻاچڪو اتي جو پري هيٺ اچي رکيس. وٽايو اٽو ڪٿي امڙ وٽ آيو ۽ چيائين، ”اڄ ڪلهه ان پينهائي ٿو ڏئي ۽ اڃان به چار منٽ ترسان ها ته ماني پچائي به ڏئي ها.“

وتايو انهن سيلاني درويشن ۾ هڪ هيو جي دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ انسانييت کي آٿت ۽ ڏيڏ ڏيڻ لاءِ وقت بوقت پئي ايندا رهيا آهن. جيئن يونان جو ڊايو جنيس، ترڪيءَ جو ملان نصير الدين ۽ ايران جو شيخ چلي. اهو سلسلو صدين کان هلندو ٿو اچي. دنيا جي هر دور ۾ ڪو نه ڪو درويش اهو ورثو سنڀالييندو ۽ جاري رکندو ٿو رهي. پير ڳوٺ وارو آندو فقير ۽ خيرپور جو فولاد فقير به ساڳئي زنجير جون ڪڙيون ٿيون ڏسجن. هر قسم جي درويشن واري انت ۽ بحر جي ڪا ڪل نه آهي. هو هر دم پنهنجي حال ۽ قال ۾ مست الست رهن ٿا. هو نه بنده خدا ٿا ڏسجن، ڇاڪاڻ ته هو مذهب جي احڪامن جي ڪا پيروي نه ٿا ڪن، نه بنده زمانه، جيئن جو زماني جي

هر تعلق ۽ تقاضا کان بلڪل آجا ۽ آزاد آهن. شرعي اعتبار کان هي درويش دين ۽ دنيا ٻنهي دائرن کان ٻاهر آهن.

مستن ۽ مجذوبن جيان اهڙن فقيرن جي ڪيڊ لڳڻ يا سندن نقش قدم تي هلڻ هڪ سراسر ناداني ٿيندي. ڇاڪاڻ ته جڏهن هو ڪنهن تي راضي ٿي دعا ڪندا ته وڏو ڀروڙ ڪيس پاڻ جهڙو مست ملنگ بڻائي ڇڏيندا، جو صورت حال هڪ ذميوار انسان لاءِ هر گز قابل قبول نه ٿيندو. هو غير ذميوار بي جوابدار ۽ بي لغام ”الله لوڪ“ آهن، ڪين نه گهر نه گهات، نه رن نه روڳڙي ۽ نه مت نه مائت. آتڻا نپتا. آئي ته ڪاڏي نه ته الله واهي. آخر اهي ماڻهو ته هڪ نه ڏيندا ته پيو ڪير ڪلندو؟ هيءُ ٻي ڳالهه آهي ته سندن معنيٰ خيز ”مرڪڻ ۽ مشڪڻ“ هر زماني جي دلگير ۽ ڊنل آدم ذات لاءِ هڪ دلداري ۽ دلاسو ۽ درس ثابت ٿئي ٿو. اڃا به جيڪڏهن ائين چئجي ته وٽايو ۽ سندس طريقي وارا فقير ڪنهن به انساني درد جي ڪا دوا نه آهن، البت هڪ قسم جي روحاني ”اٽسپرو“ جيان عارضي طور انسان جي درد سري ۽ ٽڪاوٽ دور ڪري ڪيس آتڻ ڏيئي، تازدم ڪن ٿا ۽ بس.

علي احمد بروهي

وتايو فقير نصير الدين هوجا ۽ سي - ڪبايان

ملائيشا ۽ هن پاسي 'سي ڪبايان' جا قصا ائين مشهور آهن، جيئن پاڻ وٽ سنڌ ۾ وٽائي فقير جا يا ترڪيءَ پاسي نصير الدين هوجا جا. فرق فقط اهو آهي ته وٽائي فقير کي هر وقت پنهنجي رب سان شڪايت هئي، جڏهن ته نصير الدين هوجا کي پنهنجي سس سان. پر سي ڪبايان کي وري پنهنجي سهري سان - جيڪو پاڻ وري پنهنجي نائي (سي ڪبايان) مان بيزار هو.

اسان جي سنڌ ۾ مثال مشهور آهي ته وٽايو فقير پنڌ ڪري جڏهن ٽڪجي پيو ته پنهنجي اڀاڻهار کي ٻاڏايائين ته منهنجا مولا پنڌ ڪري ڪري ٽڪجي پيو آهيان. هن جهنگل ۾ ڪا سواري ڏيار ته ان تي چڙهي ڳوٺ تائين پهچان.

ٿوري دير اڳتي هليو ته ڏٺائين ته هڪ پوليس واري جي گهوڙي وچ رستي تي ڦر جڙيو بيٺي هئي ۽ پوليس وارو ڪنهن واڻهڙيءَ جي ڳولا ۾ هو جيڪو سندس مدد ڪري. وٽائي کي ڏسي هڪل ڪيائين: ”اڙي هيڏانهن اچ. هي ڦر ته ٿاڻي تائين ڪٿاڻي هل.“

وتايو ڦر ڪلهي تي رکي چپن ۾ پڻڪيو: ”منهنجا مولا سڻين ٿو پر سمجهين نٿو. مون چيو مانءُ ته مون کي پنهنجي چڙهيءَ لاءِ سواري ڪپي، جنهن تي آئون چڙهي ڳوٺ پيڙو ٿيان يا سواري منهنجي مٿان چڙهي هلي.“

اهڙيءَ طرح گاهي به گاهي وٽايو رب سان پيو شڪوه شڪايت ڪندو هو. ڪڏهن سندس دعا سان گڏهه بجاءِ ڳئون مرڻ تي، ته ڪڏهن گهر ۾ اُن ڪٽڻ تي، بهرحال وٽائي فقير جي رب سان شڪايت

هلندي رهندي هئي، پر وري ڏسبو ته خلق ۾ رب جي نانءَ جي بي قدريءَ تي سندس اندر به سڙيو ٿي، جڏهن گذري وڪٽنڊڙ کي ٽڪي عيوض پلو گذرو ڏيندي ڏٺائين ۽ رب جي نانءَ ڦٽل سٿل گذرو ڏيندي ڏٺائين ته خدا کي چيائين: ”اجهو خلق ۾ تنهنجي نانءَ جو قدر ٽڪي جيترو به ڪونهي رهيو.“

وري وڏيري جي ونگار لاءِ ماڻهو ڪنا ڪندڙ ڪمدار جي روپي تي، جنهن پاڙي جي ڪنهن تفنگ جو ماڻهو سڏائيندڙ کي ته وڃڻ ڏنو پر وٽائي فقير جو رب جو ماڻهو سڏايو ته ڪٿي ونگار لاءِ سوگهو جهلائينس، ان تي فقير کي مٺيان لڳي ته زماني جي وڏيري جي ماڻهو جي عزت هر ڪوپيو ڪري، پر جيڪو سڄيءَ ڪائنات جو مالڪ ۽ خالق آهي ان رب جي ماڻهوءَ کي هر ڪوپيو ڌڪاري ۽ ستائي. اهڙا اٺيڪ قصا آهن، جن رب پاڪ جي بي قدريءَ تي کيس عبرت ٿي اچي ۽ هوان جو اظهار پنهنجي انداز ۾ ٿو ڪري.

نصير الدين هوجا جا به وٽائي فقير ۽ سي ڪبايان وانگر ٽوٽڪا مشهور آهن، پر انهن مان لڳي ٿو ته هن غريب جي سس تمام ڏنگي طبيعت جي هئي ۽ کيس چڱو چتو ڪيو هئائين، ايتري قدر جو هوءَ جڏهن درياهه ۾ ٻڏي ويئي ته سندس لاش کي نصير الدين درياهه جي وهڪ ڏي نه پر ابتي طرف ڳولڻ لڳو. وات ويندڙڻ کيس سمجهاڻيندي چيو: ”بابا جنهن پاسي درياهه جو لاهه آهي، لاش کي ان پاسي ڳولڻ ڪپي، مٿي ڪوهه پيو وڃين؟“

نصير الدين معصوم صورت ٺاهي چيو: ”يارو، توهان کي منهنجي سس جي خبر ناهي ته هوءَ ڪهڙي ڦريل دماغ جي عورت هئي. هوءَ هميشه التوسو چيندي هئي، سوپڪ ٻڌڻ بعد ابتو پاسو ورتو هوندائين.“

هڪ رات ملان نصير اوچتو آڏي رات زال کي رڙ ڪئي، ڀاڳن پري اٿي عينڪ ته ڪٿي ڏي ته پاڻي سمهان. زال ورائيس: ڀلا عينڪ پاڻي سمهڻ ۾ وري ڪهڙي حڪمت سڄهي اٿئي. ملاڻ ورائيو: مون خواب ۾ هڪ عورت کي دوزخ ڏانهن ويندي ڏٺو، آرين پارين ماڻهين جهڙي هئي، پر چٽي نظر ڪانه ٿي آيم. سو سوچيان ٿو ته وري اجهو ٿي نظر اچي، سو عينڪ پاڻي سمهان ته جيئن چٽي نظر اچي ۽ پڪ ڪري

وٽان ته پوءِ توکي ٻڌايان ته اجهو ماڻهين جي پرڪارن ڪري سندس اڳئين جهان ۾ اهو حشر ٿيڻ وارو آهي.

سو ملان نصيرالدين سس تي پيو سڙيون ٻوٽيون کائيندو هو. کيس لوڻ جو ڪو موقعو هتان ڪونه وڃڻ ڏيندو هو جو سسٽس شايد اهڙي ڏنگي هئي.

اهڙيءَ طرح سي ڪبايان جا قصا به مشهور آهن، پر هي همراھ وري پنهنجي سھري مان بيزار هو جنھن کي وري پنھنجي نانيءَ کان هر وقت اها شڪايت هئي ته هو سست آهي، ٿوڻي جو ٿوڻي آهي، ڪو ڪم نٿو پڄيس وغيره وغيره. ان ڪري سھرو ڪبايان سان جنيون ڪندو وٽندو هو پر ڪڏهن ڪڏهن آخر چوٽ ڪبايان بدران سندس سھري کي ئي رسندي هئي، جيئن هن ڪهاڻيءَ مان لڳي ٿو.

هڪ ڏينهن ڪبايان کي سندس سھري گاهه ڪرڻ لاءِ پنيءَ تي موڪليو. ٿوري دير بعد جڏهن ٻه وڏيون ڀريون گاهه جون ٿي ويون ته هو گهر ڏي موٽڻ جي تياري ڪرڻ لڳو. گاهه جون ڀريون چڱيون ڳريون هيون ۽ هن کي پنهنجي سھري جي گهر تائين انهن ڀرين سان گڏ پنڌ موٽڻو هو. بهرحال هڪ ڊگهي ڪاٺي ڪٽي هڪ هڪ ڀري هڪ ڪنڊ کان ٻڌي ڪنوائِيءَ وانگر ڪاٺيءَ جو وچ ڪلهي تي رکي هلڻ لڳو. گاهه جي گهڻي وزن ڪري ڪاٺي هن جي ڪلهي تي وڌ وڃي رهي هئي ۽ کيس رکي رکي ساھي پئجي ٿي پيئي.

ڪجهه دير هلڻ بعد اوچتو هن کي پري کان هڪ گهوڙو نظر آيو جيڪو سندس سھري جو هو ۽ اهو چرندو واپس گهر ڏي وڌي رهيو هو. سندس ڳچيءَ ۾ لغام به پيل هو. ڪبايان گاهه جون ڀريون رکي گهوڙي ڏي ويو ۽ لغام کان ڇڪي گاهه وٽ وٺي آيس. پوءِ گاهه جون ٻئي ڀريون مٿانئس رکيائين ۽ پاڻ گهوڙي پٺيان آهستي آهستي هلڻ لڳو. گهر پهچڻ کان اڳ رستي تي هڪ ٽڪري آئي ٿي، جيڪا چڱي خاصي اتاهين هئي ۽ ڪبايان پنهنجو پاڻ ۾ مٿي چڙهڻ جو سٺ نه پئي ساريو سو گهوڙي کي بيهاري پاڻ به ان جي پٺيءَ تي گاهه جي پويان ٿي ويٺو.

گهوڙو آهستي آهستي ٽڪريءَ تي چڙهڻ لڳو. ٿورو مٿي چڙهڻ بعد گهوڙي جي رفتار اڃا به گهٽجڻ لڳي. ڪباڻن کي خيال آيو: ”گهوڙو شايد ٽڪجي پيو آهي. اهو منهنجي سهري جو گهوڙو آهي ۽ جي هو ٽڪل ٽڪل گهر پهچندو ته سهرو مون تي ڪاوڙبو. تي سگهي ٿو ته هن کي هن وقت گهوڙي تي چڙهي ڪيڏانهن وڃڻو هجي ۽ غريب گهوڙي تي واقعي گهڻو بار آهي. گاهه جي پن پرين کان سواءِ منهنجو وزن پڻ ان تي آهي.“

ڪجهه دير سوچڻ بعد ڪباڻن کي دماغ ۾ هڪ رت آئي، سو پئي گاهه جون پريون گهوڙي جي پٺيءَ تان ڪٽي ڪنوائيءَ ذريعي وري پنهنجن ڪلهن تي ڪٽي رکيائين. وزن ڪري ڪنجهندو ڪرڪندو گهوڙو نيٺ سندس سهري جي گهر تائين پهتو. سهري گهوڙي مٿان ڪباڻن ۽ ان مٿان گاهه جون پريون ڏسي تعجب مان پڇيو: اڙي ڪباڻن هي ڇا تماشو ڪيو اٿئي؟ گهوڙي مٿان چڙهي گاهه وري پاڻ تي رکيو پيو اچين!“

ڪباڻن معصوميت مان ورائيو: ”ڇا ڇا ڳالهه هيءَ آهي ته مون کي خبر آهي ته توهان جي گهوڙي کي گهڻو بار ڪٽائيندس ته توهان جو گهوڙو ٽڪجي پوندو ۽ توهان مون تي ڪاوڙ ڪندو. ان ڪري مون سوچيو ته گاهه آئون ٿو ڪٽي هلاڻ ۽ گهوڙو فقط مون کي ڪٽي هلي.“

بهر حال ڪباڻن ۽ سندس سهري جا ڪافي قصا مليشيا طرف مشهور آهن، ۽ اهڙو ڪونه ڪو ڪردار هر خطي جو هوندو آهي، جنهن جا ٽوٽڪا ۽ ٺڪتا ماڻهو لاءِ ڪل پوڳ سان گڏ نصيحت وارو ڪم پڻ ڏيندا آهن. ان مامري ۾ اسان جو وٽايو فقير سڀني کان سرس آهي. ۽ سندس هر ٽوٽڪي ۾ ڪانه ڪا نصيحت پري ڳالهه سمايل هوندي آهي. اهو ئي سبب آهي جو سنڌ ۾ لاڙ کان اتر تائين ڪو اهڙو ماڻهو ورلي لپي، جنهن کي وٽائي فقير جو ڪونه ڪو نقل بر زبان ياد نه هجي.

الطاف شيخ

وتائي فقير جا ڏاهپ پريا ڏس

سمند کي مينهن جي ڪهڙي ضرورت؟

هڪ ڏينهن وتايو لاڙ پاسي سمند ڪناري بيٺو هو. ڏسي ڪٿي ته سمند مٿان مينهن پيو وسي، سڪيءَ تي هڪ ڦڙي ڪانه پئي ڪري. سومنهن مٿي ڪري چيائين: ڏاڍو زور وارو آهين! پاڻيءَ کي پاڻيءَ جي ڪهڙي ضرورت؟ هن فقير جو اهو چوڻ، مينهن بند ٿي ويو پوءِ ڪيترائي پاڻيءَ جا جيت جڻيا ۽ جانور ڳاٽ اڀا ڪري ٻاهر نڪري آيا. ايتري ساري مخلوق ڏسي، فقير چيو: مون کي اها خبر ڪانه هئي. آءٌ پلا توجيترو ڪيئن ڄاڻي سگهندس!

***

اڃا توهان جي مُرشد جي جُتي!

ڳوٺ ۾ هُل هلاچو هليو ته فلاڻو بزرگ، فلاڻي ذات وارن جو مُرشد اچي لٿو آهي، ڏاڍو خدا جو پهتل ۽ ڪانيءَ ڪرامت وارو آهي. وٽائي کي دل ۾ خيال آيو ته، آءٌ به چونه وڃي سندس زيارت ڪريان، سو فقير جُتي پري لاهي، مُرشد جي ڪٽ پُرساڻ ويهي، انهيءَ جون ڳالهائون ٻڌڻ لڳو. هن کي مُرشد جي ڪابه ڳالهه ڪانه آئي، سو ڪچهريءَ مان اٿي وڃڻ لاءِ يار ٿي بيٺو. جان ڪٿي نظر ڊوڙائي ته ڇا ڏسي ته، جُتي هجيئي ڪانه، موٽي وري اچي ساڳيءَ جاءِ تي ويٺو اتي مُرشد جي چانديءَ سان مڙهيل جُتي رکي هئي. فقير ان مٿان پلٽي ماري ويٺو. ٿوريءَ دير کان پوءِ مُرشد ڪم سانگي اُٿيو ۽ جُتي ڳولڻ لڳو. وتايو ماڻ ڪيو ڪنڌ هيٺ ڪيو جتيءَ تي چڙهيو ويٺو رهيو. چوڌاري چؤپچوءَ هلي ته، مُرشد جي جُتي نٿي لپي، ڪنهن ڪنئي آهي؟ جنهن ماڻهو وٽائي جي جُتي ڪنئي هئي، تنهن سمجهيو ته شايد پُل ۾ مون مُرشد واري جُتي ڪنئي

آهي، سو چوڻ لڳو: اِجها اِجها، هيڏانهن پئي آهي، مرشد سائين جي جُتي. هو جڏهن جتي ڪٿي ڪت جي ويجهو آيو ته فقير چيو: ادا، اها منهنجي جُتي آهي ۽ پنهنجي هيٺان جُتي ڪڍي چيائين: هيءَ آهي توهان جي مرشد جي جُتي ۽ جنهن کي جُتيءَ جو سماءُ نٿو پوي، تنهن وٽ ڪهڙي ڪاٺي ڇاڃي ڪرامت؟

***

ڇڱو جووڻ ۽ چانهين نٿي ٿئي!

هڪڙي ڏينهن وٽايو ٿڪجي ڪنهن پير جي وٺ هيٺان اچي سٽو. مٿي پيرن کي ڏسي چوڻ لڳو: هي وٺ به انبن جي وٺ جيڏو آهي. ان ۾ وري پير پتڪڙو پيدا ڪيائين، قرت واري جي هيءَ ڪاريگري سمجهه ۾ ڪانه آئي. تنهن کان به عجب جي ڳالهه هيءَ آهي، چانهين وري ول ۾ پيدا ٿو ڪري، جيڪا وٺن ۾ پيدا ٿئي ها ته واه جو ڪم ٿئي ها. وٺ ۾ جڻ لوٽا لتڪيل نظر اچن ها، ايتري ۾ هڪڙو پير اچي ٽڪڻ تي ڪريو ته مٿو ڪنهن لڳو. يڪدم بيان بدلايائين: آءُ ڀليل آهيان، هي ننڍڙو پير به قهر ٿو ڪري، ڇڱو جو انهيءَ وٺ ۾ چانهين ڪونهي. مٿي آسمان ڏي نظر ڪري چوڻ لڳو: پنهنجي ڪاريگري پاڻ ڄاڻ، منهنجي چريائيءَ تي متان لڳين.

***

مون کي نماز پانءِ نٿي پوي!

پاڙي جي ملان تمام چڱيءَ ريت وٽايي. کي هدايت ڪئي، ته مسلمان کي نماز باقاعديءَ سان پڙهڻ گهرجي، جيڪو نماز نٿو پڙهي، سو مسلمان ئي ناهي. اُتي هلي نماز پڙه. وٽايو ساڻس گڏجي نماز پڙهڻ ويو. اڃا فرض مس جوڻيائون ته، پٺيان واڪو ٿيو: ”وٽايا ڪٿي آهين؟ ڊوڙي آءُ تنهنجي گهر جي لوڙهي کي باهه لڳي آ“ اهو آواز ٻڌي، نماز کي اڌ ۾ ڇڏي، فقير گهر ڏانهن ڀڄندو ويو ۽ چوندو پئي ويو ته ملي کي گهڻائي پيرا چيو اٿم: ادا، توهان واري نماز مون کي پانءِ نٿي پوي، تڏهن به پچر نٿو ڇڏي، هاڻ ٿئي خوش. هن يار جا

ڪم ڏس، مون کي ملي جي معرفت نماز ۾ رنيائي: پويان منهنجو
گهر پيو رک ڪري

***

خدا ڏيندو ته واپس ڏئي ويندس!

وتائي سان ماڻس شڪايت ڪئي ته، ابا، تنهنجي اچڻ جو نه پرو
نه پتو، مان تولا ۾ ماني پچائي ٿي رڪان ته ڪتا ڪنيو وڃن، جي ڪوئيءَ
کي دروازو هجي ته ڪٿو ڏي سانڍي رکي ڇڏيان، پوءِ پل اوڀل سوبل گهر
اچين ته پنهنجي ماني ته کائين. هن چيو: اجهو در ڪٿي ٿو اچان. تڪڙو
تڪڙو ويو مسيت جو در پتي گهر ڪٿي اچي پنهنجي ڪوٺڙيءَ جي
پني تي هڻي ڇڏيائين. مسيت جو ملان جو نماز لاءِ مسجد آيو ته
مسجد جو در پٽيل ڏٺائين، ڪنهن ٻڌايس ته در وٽايو فقير پئي ڪٿي ويو.
ملان ڪاوڙ مان تڪو تڪو وٽائي وٽ آيو. سڏ ڪري چيائين: ”ميان جا
فقير تون ته هاڻ ماڳهين ارڪانن مان نڪرندو پيو وڃين، توکي شرم
ڪونه آيو جو خدا جي گهر جو دروازو لاهي اچي پنهنجي گهر تي
چاڙهيو اٿئي؟“ وٽائي چيو شرم ته گهڻو ئي آيم پر ماني ڪتا ڪنيو ٿي
ويا. سوچيم ته، جڏهن مون کي دروازي جيتري توفيق ٿيندي، تڏهن
دروازو واپس وڃي رکنديس، ڇو ته مون کي ڏيڻ وارو به ته اهو ئي آهي،
کيس خبر آهي ته وٽائي وٽ در ڪونهي، ٻيو ته ٺهيو در نه هجڻ ڪري
مانيءَ لاءِ محتاج آهي. ملان چيو: آءُ در لاهيو ٿو وڃان. وٽائي ورائيو: در
اهو لاهيندو جنهن جو آهي، باقي تون ٻڌاءِ تنهنجو ساڻس ڪهڙو
لاڳاپو آهي. ساڻس ڪهڙي مٽي ماڻي اٿئي، يا توکي خود پاڻ چيو اٿس
ته مون ۾ سگهه ڪانهي، تون وڃي وٽائي کان وڙهي گري منهنجي گهر
جو دروازو ڇڏاءِ! ايتري ۾ ماڻهو اچي گڏ ٿيا. ملان خار مان وٽائي کي
گاريون ڏيڻ ۽ وڻڻ لڳو. وٽائي ورائيو: هن کي جهليو مون هن جو
ڪوبه ڏوهه ڪونه ڪيو آهي. هي پاڻ کي سرخرو ڪرڻ لاءِ خدا جو
عيوضي پيو سمجهي. مون کي خدا ڏيندو ته (در) واپس ڏئي ويندس،
هينئر ڪجهه ڪونه ورنديس.

***

اها ڳالهه ته وري ڪرين ها!

پاڙيوارين مائين جو وٽايو جي ماءُ سان قرب هو اوڀل سويل وٽس پيون اينديون وينديون هيون. هڪ ڏينهن وٽايو لوڙهي ڀر ۾ بيٺو هو ته هڪ پاڙي واري ماڻس سان ملڻ آئي. لهواريون اوپاريون ڪندي چيائينس: وٽائي جي مڱ ويئي وٽائي جون واٽون ڏسندي هوندي ادي ڪانئن گهر ته ڪريو. ايئن ويئي ته وٽائي جو مٿو اچوڻي ويندو. ويچارو سئون ڪائيندو پيو گهمي. ماڻس وراڻيو: پٽس هندو هو تڏهن مڱايو هٿائين، پوءِ مسلمان ٿياسين، هاڻي اسان کي سڱ ڪيئن ڏيندا؟ وري وٽائي ۾ ڪو ڪمائيءَ جو گر به ڪونهي، جو پٽي ڪنهن کان سڱ ڪڍي گهران ۽ پوءِ وري پيون ڳالهيون ڪن لڳيون. جڏهن مائي اُٿي ويڃڻ واري ٿي ته، وٽائي وڏي اچي مائيءَ ي چيو: ماسي، اڳين سڀتن کان سڱ گهرڻ واري ڳالهه ته وري امان سان ڪر نه. من مڙي به پون!

***

ڊڳيءَ لاءِ نوڙي ٿو وٽيان!

هڪڙي ڏينهن وٽايو سر پٽي آيو انهن کي سٽي گُتي رسو وٽڻ ويٺو. هن جي ڊڳيءَ جو رسو بنهين کُسي ويو هو سو گهر ٻاهران ويٺي اهو ڪم ڪيائين، اتان جيڪو ٿي مٿيو تنهن ٿي پڇيس: فقير، ڪهڙي ڪرت ويٺو ڪرين؟ چيائين: ڊڳيءَ ڪاڻ رسو پيو وٽيان. جڏهن هر هڪ کي جواب ڏيندي، ڪڪ ٿيو ته، وٺي ڪوڪريا ڪرڻ لڳو. چي: ڳوٺ جا ماڻهو جلد اچي مڙو نه ته اجهو ٿي قيامت اچي. ماڻهو ڊوڙندا آيا. فقير ڇا ٿيو آهي، ڇاجو ڪٿي هلُ مڇايو اٿئي؟ چيائين: آءُ اوهان هڙني کان ٿو پڇان ته، هيئنر ڏينهن آهي يا رات؟ سيني چيو: ڏينهن. پوءِ چيائين: ڏينهن ۾ انڌيرو يا اونڊاهه ته ڪانهي؟ مڙني چيو: نه تڏهن چيائين: جيڪو لنگهي ٿو سو ورڙڻي پيو پڇي: وٽايا ڇا ويٺو ڪرين؟ هاڻ سڀ ٻڌي به ڇڏيو ۽ ڏسي به وٺو ته، مان ڳئون لاءِ رسو ٿو وٽيان.

***

بنا اجوري ڪٽيو پيا هلون!

وتائي جا ڪپڙا ميرا ۽ ڦاٿل هئا، سو هڪڙي تڙ وٽان اچي مٽيو. ڪن زالن تڙ تي ڪپڙا پئي ڏوٽا. هڪ پوڙهيءَ عورت وٽائي کي ڏسي چيو: تون ته ڪو مت جو موڙهو آهين، هن زالن جي تڙ وٽان ڇو اچي لنگهيو آهين؟ ڏس ته ڪپڙا ڦاٽا پيا اٿئي، وسلا پيا ڏسجنئي، فقير چيو: سچ ٿي چوڻ، اهي وسلا آهن اوهان جا، اسان ته بنان اجوري ڪنيو پيا هلون!

ڪنهن به ڪونه چيو...

هڪڙي گهمريه وٽائي جي ماءُ سخت بيمار ٿي پئي، ڪاٺ پيئڻ ڇڏي ڏنائين، وٽائي کي پڪ ٿي ته امان مري ويندي، سو سندس سيرانديءَ کان ويهي پار ڪڍي روئڻ لڳو. وٽائي پئي چيو: جيئجل توکان سواءِ هن دنيا ۾ ڀورڙي چريي جو ڪوبه نه مٿ نه مائٽ نه اوهي نه واهي! وٽائي کي اڪيلو ڇڏي نه وڃجانءِ! مون کي پاڻ سان گڏ وٺيو هل، هن جي آلاپن تي پاڙي جون ڪيتريون ئي مايون اچي ڪنيون ٿيون. انهن مان هڪ ڪراڙيءَ وٽائي جي مٿي تي هٿ رکي چيو: ٻچڙا، هلڻو هر ڪنهن کي آءُ ماءُ مٿان ڪروڙ نه ڪر. کٽيءَ جو نه ڪو ويڄ نه طبيب. اسين هيٿريون ساريون تنهنجون مائرون ويٺيون آهيون، پيون تنهنجي سار لهنديون سين. وٽائي چيو: آءُ انهن گشن تي ڪيئن اعتبار ڪريان؟ جڏهن منهنجي زال مٽي ته ڪنهن به ڪونه چيو: ڳڻتي نه ڪر، اڀري سيري رنڙ سنڙ مڙئي هڪڙي زال تنهنجي مٿي ۾ هڻي ڇڏينداسين. اها امڙ ٿي آهي، جيڪا چوندي رهندي آهي ته، پٽ رو نه آءُ تنهنجي ٻي شادي ڪرائيندس. پنهنجي سڪيلڙي جو سڱ هٿ ڪندس، توکي ٺڄي ڪڏي پرڻائيندس، سوا امان جهڙا وڃن ۽ دلداريون پيو ڪير ڏيندو؟ انهيءَ گفتي تي ماڻس مر کي اڪيون پٽيون، ته فقير به خوش ٿيو.

فقير دال کائي دنگ ڪري ته گنو منهنجي پوٽ تي همائج!

هڪڙي عورت، جنهن جو وٽائي فقير ۾ سڄو دلي صديق هو فقير جي عزت احترام بنهه گهڻو ڪندي هئي، روز وٽس اچي دعائون ۽ ڏاڳا ڦيٽا ڪرائي ويندي هئي. هڪڙي ڏينهن فقير وٽ آئي ته، وٽس ٻيو ماڻهو به ويٺو هو. هن پئي چيس: وٽايا، تون الائجي ڪيڏي مهل ٿو ماني کائين، مون کي ته ڏاڍي اچي پُڪ ٿپايو آهي. وٽائي چيس: ڳر نه، الله روزي آسمان تان به موڪلي ڏيندو. اهي حرف ٻڌي آيل عورت کي دل ۾ آيو ته، سدائين پئي فقير کان سڳا وٽايان. اڄ هن وٽ مهمان به آهي ۽ مانيءَ جي گهڻي طلب به اٿس، چو نه ڪٿي آءُ پيٽ جهل ڪرايان. فقير کي چيائين: توهين پئي اٿو منهنجي گهر هلي خدا ڪارڻ پير به گهمايو ۽ دعوت به کائو.

فقير سنگتيءَ کي چيو ڏٺي، مون وٽ رُڪي سڪي ماني ملئي ها. هاڻ الله پاڳ ورايو اٿئي، هن مائيءَ جو مون سان ججهو قرب آهي. دل جان سان دعوت ڪئي اٿس، هل ته هليون. مائي کين گهر وٺي آئي، عزت احترام سان ويهاريو ۽ سانجڻ ڪرڻ لڳي. مانيون پچائي دال رڌي ٻاهر نڪتي ته وٽائي جي سنگتيءَ بک کان تيهلاڙا پئي ڏنا، مائيءَ سندس ڀر ۾ اچي آهستيءَ سان پڇيو ادا فقير لاءِ ته دال رڌي اٿم، بس لهڻ تي آهي، اهو ته دال شوق سان کائيندو. پر ڀلا ڏس ته تون ڇا کائيندين؟ هن چيو: فقير لاءِ دل سان دال رڌي اٿي يا چرچو ٿي ڪرين؟ چيائين: اهو منهنجو مرشد آهي. منهنجو مٿان ساهه به قربان آهي، تون پنهنجي ڳالهه ڪر. هن چيو: جنهن جي مٿان ساهه صدقي ٿي ڪرين، تنهن کي دال ٿي ڪارائين ته پوءِ فقير دال کائي دنگ ڪري ته اهو گنو جنهن ۾ دال رڌي اٿئي، منهنجي پوٽ مٿان گهمائي ڇڏج، مون کي به ڏوٽي ويندو.

***

ٻوڙ ماني ڪائيندين يا خورما؟

وتائي جو هڪڙو معتقد ماڻهو کيس دعوت ڏيئي، پنهنجي ڳوٺ وٺي ويو. هن کي خيال آيو ته فقير سدائين سادي سودي ماني پيو کائي، اڄ ڀانڻيان ته کير کون يعني: کير کارڪون جن کي خورما به چون ٿا، رڌائي کڻي کارايانس. لذيت طعام کائي خوش ٿيندو ۽ دل سان دعائون ڪندو سو ماني ٺاهڻ کان اڳ فقير کان پڇيائين: درويش ٻوڙ ماني ڪائيندي يا خورما؟ فقير ٽپيءَ ۾ پئجي ويو. جو خورما نالو اڳ ٻڌل ڪونه هوس، سو امالڪ چيائين: خورما. ميزبان زال کي چيو اڄ فقير پاڻ وٽ مهمان آهي، سو هن لاءِ خورما تيار ڪر. زال مڙس کي حاضر چيو، دل ۾ چيائين: کير ٿو ويهي اهڙيون تڪليفون ڪري هن درويش کي ڪهڙي خورمن جي خبر. پوءِ دال رڌي، ٽوپري فقير ڏي مڙس هٿان ڏياري موڪليائين. فقير ڍڪ لائون ته دال رڌل ڏٺائين. ڏسي چوڻ لڳو: آئي حيف هجي! اسان وٽ ڪونجين ”ڌاري دال“، هتي وري خورما نالو بدلائي اچي اڳ ورتو اٿئي.

***

مٽي سهاڻن ۾ پرڏن ڪنهن کي ڪانه

هڪ پيري وٽايو فقير ڪيڏانهن وڃي رهيو هو. واٽ تي ڏٺائين ته ڪي ماڻهو لاش کنيو پيا اچن. ويجهو وڃي کائڻ پڇيائين: ”ادا ميت ٻار جو آ يا وڏي جو“ ڪنهن ڪانڌيءَ ورائيو: ”وڏي جو“ فقير پڇيس. ”ادا ڀلا ميت عورت جو آ يا مرد جو“ ڪانڌيءَ ورائيو: ”عورت جو.“
وتائي پڇيو: ”ڪناري يا پرڻيل؟“ ساڳي همراھ ورائيو: ”ادا، ڪناري هئي.“ ان تي هڪدم چيائين: ”مٽي سهاڻن ۾ پرڏن ڪنهن کي ڪانه“

***

چورن جو اڳ جهلڻ

هڪ دفعي وٽائي جي ڳوٺ مان چوري ٿي ويئي، ڳوٺاڻا چورن جا پير کڻي نڪتا، پر وٽايو هڪدم ڊوڙي وڃي قبرستان جو در وٺي ويهي

رهيو. ماڻهن پڇيس: ”فقير ڪر خبر! هتي ڇا ويٺو ڪرين؟“
 چيائين: ”ادا، چورن جواڳ ورتو اٿم! نيٺ هتي ئي ايندا!“
 انهيءَ ڏينهن کان پوءِ سنڌيءَ ۾ اها چوڻي عام ٿي ته، ”واه جو
 وتائي فقير وارو اڳ جهليو اٿئي!“

***

تنهنجي نالي تي.....

وتائي فقير گذرن جي موسم ۾ هڪ گهواڙو ڪي گذرا وڪڻندي
 ڏٺو ته سندس ساهه ست کاڌي، سو کيس چيائين: ”پيلي خدا جي نالي
 گذرو ته ڪارا!“ ان تي هن اول ته منهن سڄايو، پر پوءِ ڪنهن منهن ڪري
 هڪ ڦٽل گذرو کڻي فقير کي ڏنائين. فقير کي هن جي اهڙي روش تي
 مٿيان لڳي، جو هن رب پاڪ جي نانءَ تي بچڙو منهن ڪري چونڊي
 خراب گذرو ڏنو هيس، سو هن يڪدم کيسي مان ٽڪو ڪڍي گهورڙي
 کي ڏنو ۽ چيائينس: ”هن جو به گذرو ڏيم.“ گذرا گهورڙي هڪ سٺو
 گذرو چونڊي ڪڍي ڏنس. گذرو وٺي آسمان ڏي نھاري
 چيائين: ”تنهنجي نالي تي جيڪو مليو اٿم سو به ڏس ۽ جيڪو ٽڪي
 ۾ ورتو اٿم سو به ڏس. مان ڇا چوانءِ! پاڻ ڄاڻين ٿو ته ماڻهن وٽ
 تنهنجي نانءَ جو ملهه ڇا وڃي رهيو آهي!“

***

عشق

هڪ ڏينهن وتايو فقير پنهنجي هڪ دوست سان اوڀاريون
 لهواريون ڪري رهيو هو ته، ڳالهين ڪندي ڪندي اچي عشق جي
 ڳالهه نڪتي.

فقير پڇيس: ”عشق ڇا آهي؟“

دوست چيس: ”فقير عشق دل جي وندر ۽ روح جي راحت آهي،
 جنهن کي اندر ۾ عشق ناهي، اهو انسان ڄڻ ڄاڻوئي ڪونهي.“
 ان تي فقير ورائيو: ”يلا اهو عشق ڪنهن سان ڪبو آهي ۽
 ڪيئن ڪبو؟“

دوست چيس: ”فقير مرد جو عشق هميشه عورت سان ٿيندو آهي ۽ ان کي متوجه ڪرڻ جا ڪيترائي طريقا آهن، پر هڪڙو ته صفا سولو آهي، ان کي پهرين سنهو پتر ڪٽي اشارتن هڻبو ۽ پوءِ جيئن ئي مڙي مڙڪي نھاري ته سمجھ ٺھي وڃي!“ اھي خبرون چارون ڪري پتي موڪلائي پنھنجو پنھنجو گئس وٺي راھ جا راھي ٿيا.

فقير ڪنھن ڏينھن گس وٺيو پتي ويو ته ڏٺائين، هڪ عورت اڪيلي پتي وڃي، صورت ۾ به موچاري آهي. دل سرڪيس، سودوست جي عشق واري ڳالهه ياد اچي ويس. هن ان رمز کي آزمائڻ لاءِ چڱو موچارو پتر ڪٽي نڪاءُ ڪرايائين مائيءَ سڳوريءَ کي، جو وڃي کيس لوٽندڙيءَ ۾ لڳو. ويچاريءَ وڃي پت تي ڦهڪو ڪيو ۽ ڏندڙجي ويئي. فقير ويجهو ويس ۽ ان ڏي نھاري چوڻ لڳو: ”مون تو کي پتر ھنيو عشق ڪرڻ لاءِ ته، اشارو سمجھي مرڪين، تون وري ڏند پتي شيڪين.“

***

دعا

هڪ ڏينھن وٽايو ڳوٺ جي گهٽيءَ مان پتي گذريو ته هڪڙيءَ مائيءَ وٽائي فقير جو اڳ ڪٽي جهليو. چوڻ لڳس: ”فقير چوڪر ڏاڍو ٿو رٿي، سودعا ڪر ته روئڻ چڙهي!“

فقير جواب ڏنس: ”مائي جيڪي هوندا سي روئندا ۽ جي نه هوندا ته سندن پويان روئيندا.“

***

وڏو در

هڪ ڏينھن وٽايو فقير مسجد وٽان لنگهيو ته ڏٺائين ته ڪا مائي مسجد جي در تي بيٺي دعائي گهري ۽ پاڏائي پتي چوي: ”وڏا در الله جا! پاند پناه جو ڏجانءِ!“ اهو ٻڌي وٽائي هڪدم چيس: ”مائي سڳوري، وڏا در ته اوهان جا آهن، جن پيغمبر، پير ۽ فقير پيدا ڪيا، جن اچي هي مسجدون آباد ڪيون.“

***

سونارو ۽ وٽايو

هڪ ڏينهن هڪ سونارو واپار جي نيت سان سفر لاءِ نڪتو ته واٽ تي وٽايو به ملي ويس، ٻنهي جي منزل ساڳي هئي، سو سفر جا ساٿي ٻنهي نڪري پيا. سوناري ته سمجهيو هو ته سفر ۾ هڪ کان به گڏ چڱا، سو سونارو ۽ وٽائي فقير سان مسافريءَ لاءِ رلجي پيو هو. پنڌ ڪندي ڪندي کين سج لهي ويو. رات جو فقير رستي تي ئي ليٽي پيو پر سوناري وٽ هڪ سؤ رپيا هئا، سو پاسو وٺي وڃي سمهي رهيو. لڙيءَ رات کي چور اچي اُتان لانگهائو ٿيا. کين ڪو شڪار ڪونه لڳو هو. ويتر جو هن فقير کي فقيرائي حال ۾ رستي تي ستل ڏٺن ته هڪ همراھ ڪاوڙ مان ٿڌو هڻندي چيس: ”سڃان سڃان وڃ رستي تي ستا پيا آهن.“

فقير اڪيون مهٽي اُٿيو ۽ چوڻ لڳس: ”سنيالي ڳالهه! سڃان چو آهيون، منهنجو ته خير آهي، باقي پريان جيڪو منهنجو ساٿي سونارو ستل آهي، ان جي هٿ ۾ روڪڙا سؤ رپيا آهن!“ اهو ٻڌي چور سوناري کي ڦري ويا. سوناري کان پيسا ڪسڻ لڳا ته سونارو به جان چڏائڻ لاءِ چنبڙي پين، تنهن تي ٻئي ٿڌ به کاڌائين. نيٺ چور پئسا ڦري راهي ٿيا. جڏهن اهي هليا ويا ته سوناري وٽائي کي چيو: ”واه يار واه! تو چڱو سفر جو ساٿ نڀايو هت وٺي مون کي چورن کان ڦرائي.“ وٽائي چيو: ”يار تنهنجا سئو روپيا ويا ته ٿيو خير، پر هوندي سوندي هرو پرو سڃائي جو طعنو ڪونه سهيو.“

***

مان ايوب صابر ڪونه آهيان

هڪ ڀيري وٽايو فقير پنهنجو گس وٺي وڃي رهيو هو ته اوچتو پير ۾ ڪنڊو لڳس، ته وٺي اُپ ڌاريندڙ دانهون ڪيائين. سندس دانهن تي ڳوٺ جا ماڻهو اچي مڙيا ۽ ڪانٽس پڇيائون: ”فقير ڇا ٿيو؟“ فقير وراڻيو: ”ادا ڏسو ڪونه ٿا، پير ۾ ڪنڊو چيو پيو آهي.“ هڪ همراھ

چيو: ”فقير هيڏڙي ڪنڊي لڳڻ ساڻ هيڏي هاءِ گهوڙا، ڪٿي سڄو ڳوٺ مٿي تي ڪنيو اٿئي، اسان سمجهو فقير سا ڪا وڏي ويدن آهي.“ فقير ورائيو: ”الله سائين جي اٽڪل جي توهان کي ڪهڙي خبر. آءُ ڪو ايوب صابر ڪونه آهيان، هي يار هري هري ڪري مون کي سهسائي ٿو. هيٺ ڪنڊو هنيو اٿس، سياڻي پالو هڻندو! سو هاءِ گهوڙا ڪري ٻڌا پانس پيو ته، يار پاڻ ۾ ايترو سهڻ ڪونهي.“

***

ڏاڍي کان پري پلو

وٽايو فقير پنهنجي روش موجب ڪنهن مسافريءَ تي پري نڪري ويو ۽ کيس ڪيترائي ڏينهن گذري ويا، واپس ڪونه وريو، سندس ماءُ ڇا ڪيو جو گهر جا ٽپڙ ڪٽي وڃي سيدن جي پاڙي ۾ ويٺي، جو کيس وٽائي جي پرڪارن جي پروڙ هڻي ته الاءِ جي ڪڏهن واپس وري، اڪيلي پئي پئي گهر پيو ڪائيس، سو سوچيائين سيد آهن پنهي جهانن جو اڀر آسرو سندن ڀر وٺي ٿي ويهان، رولاڪيءَ کان واندو ٿي جڏهن وٽايو مسافريءَ تان موٽي گهر آيو ته اچي ماڻهن کان پڇيائين: ”ڏيو خبر امان ڪيڏانهن ويئي؟“

ڪنهن ٻڌايس: فقير تنهنجي ماءُ ته وڃي سيدن جي پاڙي ۾ گهر اڏيو آهي.“

وٽايو ٽڪڙو ٽڪڙو وڃي ماءُ کي مليو. چيائينس: ”امان! هتي ڇو اچي ويئي آهين؟“ ماڻس چيو: ”ابا هتي پنهي جهانن جا وسيل آهن، تڏهن اچي سندن پاڙي ۾ پئي آهيان.“ وٽائي چيو: ”امڙ قهر ڪري ڇڏيئي، ڏاڍي کان جيترو پري اوترو پلو! هاڻي جي سيد ڪاوڙجي، ته به وٽايو مٺو ۽ جي وٽايو ڪاوڙجي ته به وٽايو مٺو!!“

***

هڪ ڏيان نه...

هڪ ڏينهن وٽايو فقير ڪنهن شاديءَ جي دعوت ۾ ويو، جڏهن چاچين پٽ کائي بس ڪيو ته اتندا، ڀاڻڻ ڏيندا ۽ پنهنجا پنهنجا نالا

لڪائيندا ٿي ويا. وٽايو فقير به پاٽ لڪندڙ جي ڀر ۾ اچي بيٺو ۽ کيس چيائين: ”لڪ وٽايو فقير ڏهه روپيا!“ لکڻ واري چيس: ”فقير پئسا ڏي ته نالو لکان نه.“ ورائيائين: ”هڪڙو ته ڏيان نه، ٻيونالو به نه لکايان ڇا!“

***

هو به خوش ۽ آءُ به خوش

هڪ ڏينهن وٽائي فقير وٽ ڪي مهمان اچي نڪتا. هن مسڪين وٽ هڙ ۾ ڪجهه به ڪونه هو جو کين ڪجهه وٺي کارائي. اوچتو هڪ چوڪر اچي چڻن جو هوڪو ڏنو. وٽائي فقير کيس سڏ ڪيو ۽ سڀ چڻا ٻولائي ڪٿي مهمانن جي اڳيان رکيائين. جڏهن چوڪر پئسن جي گهر ڪئي ته اتنديئي به ٿڌڙ هڻي ڪڍيائينس. چوڪرو ويهي روئڻ لڳو. گهڙي گذري ته هڪ شخص آيو ۽ اچي وٽائي کي ڏهه رپيا ڏنائين ۽ چيائينس فقير دعا ڪجانءِ! فقير هڪدم اٿيو ۽ چوڪري کي پئسا ڏئي روانو ڪري ڇڏيائين. مهمانن پڇيس: ”فقير تو اهو ڇا ڪيو؟“ جواب ڏنائين: ”مون وٽ هڙ ۾ ڪجهه به ڪونه هو ڏنم ته خدا کي سوال ڪندس ته، ايترو تڪڙو اصل ڪونه ٻڌندو سو چوڪري کي وٺي ٿڌڙ هڻيم هن ڪيون اُپ ڌاريندڙ دانهون ته ڏسو ڪيئن نه ٻڌي ورتائين ۽ پئسا به اچي مليا، هو به خوش ۽ آءُ به خوش.“

***

بيماري

هڪ سال وٽائي فقير جي ڳوٺ ۾ اچي وڏيءَ بيماريءَ منهن ڪڍيو. ويچارا ماڻهو ڊوڙي فقير وٽ پهتا، چيائونس: ”فقير سائين! خدا کان دعا گهر ته بيماري ٿري وڃي!“ فقير جواب ڏنو: ”ابا ڇڏيو ويچاريءَ کي ته ٻئي ڏينهن موجون ماڻي وئي، ماڻهو مري ويا ته (مٿي اشارو ڪندي) پوءِ ڪو سندس نالو وٺڻ وارو ئي ڪونه بچندو پوءِ پاڻ ئي احساس ٿيندس ته بيماري ۽ هيءَ مارا ماري ختم ٿي ويندي!“

***

جار تائين ڊپ اٿو

هڪ ڏينهن وتائي فقير کي ڪنهن رپيو ڏنو سو پتڪي ۾ ٻڌي ڇڏيائين. رات جو کيس اچي کٽڪو ٿيو ته ڪو پئسا پتڪي مان ڇوڙي نه وڃي، سونڊ نه آيس. نيٺ منهن انڌاري مهل گهران نڪتو ۽ گس ۾ هڪ چار (ڪپڙ) ڏسي، رپيو ان جي پاڙ ۾ پوري ڇڏيائين. گهر ڏانهن پئي موٽيو ته ڪجهه ماڻهو مليس. انهن مان هڪ پڇيس: ”فقير واٽ تي ڪو ڊپ ڊاءِ ته ڪونهي؟“ وتائي فقير جواب ڏنو: ”انهيءَ چار تائين ڊپ اٿو باقي اڳتي ڪل خير آهي!“

***

پاڻيواري

هڪ پيري وتائي فقير کي ڪنهن صلاح ڏني ته فقير ڪنهن سان پاڻيواريءَ ۾ ڪو ٻئيءَ تڪر پوکيءَ لاءِ جهل ته، پيٽ قوت لاءِ ان داڻا ٿي پوندي ٿي. فقير کي صلاح دل سان لڳس، سو هڪ شخص سان پاڻيواري ڪيائين.

هڪ ڏينهن ٻئي جهڻا گڏجي زمين جي سنوت لاءِ ويا ته، انهيءَ شخص جهنگ وڍڻ شروع ڪيو ۽ وتائي فقير کي چيائين: ”فقير، تون وڃي تانڊو ڪٽي اڄ ته هيءُ جهنگ ساڙيون.“ وتايو فقير تانڊي ڪٽڻ لاءِ اتان روانو ٿيو. هو ويچارو نهاريندو رهيو ته، اجهو تو فقير تانڊو ڪٽي اچي، پر سڄ لهڻ تائين وتائي جي ڪا ڪل نه خبر. نيٺ هو بيزار ٿي گهر موٽيو ٻئي ڏينهن اڪيلو ٻئيءَ تي هليو ويو. اهڙيءَ طرح هو پنهنجي سر ٻئيءَ تي ويندو رهيو. ٻئي به پوکجي راس ٿي ۽ پڇي ويئي، لاب لبي ويو ان صاف ٿيو ۽ پٽي شروع ٿي.

وتائي فقير کي خبر پئي ته اڄ فلاڻيءَ هاريءَ جي پٽي آهي، سو تانڊو ڪٽي ڊوڙندو آيو ۽ جيئن ئي ڪري (ٻار) کي ويجهو پهتو ته تڪڙو تڪڙو هلڻ شروع ڪيائين ۽ ٿيڙ ڪاٽي وڃي ڪريو. ان تي ٻار وٽ ويٺل همراھ چيو: ”مارا! فقير ايڏي تڪڙا تانڊو ٿي ڪيرائي وڌئي.“ ان

تي وتائي فقير ورائيو: ”ادا، ماريو ته انهيءَ تڪڙ آهي نه؟ تون ايترو تڪڙو ڏانڊي کڻي اچڻ لاءِ چوين ها، نه ٿا ٻو کاوان ها!“

***

اڳهه سين کي ٻڌائي ڇڏجو

هڪ پيري وتائي فقير ڊڳي خريد ڪئي ۽ اها ڪاهي ڳوٺ ڏانهن روانو ٿيو ته، واٽ تي هڪ شخص مليس، جنهن پڇيس: ”فقير ڊڳي گهڻي ورتئي؟ جواب ڏنائين: ”چئن رپين ۾.“ وري اڳتي هليو ته، ٻيو شخص مليس، ان پڇيس: ”فقير، ڊڳي گهڻي مليءَ؟“ ان کي به جواب ڏنائين ته، ”چئن رپين ۾.“ اهڙيءَ طرح ڳوٺ جي ڀر ۾ پهچندي پهچندي ڪيترن ئي ماڻهن کانئس ڊڳيءَ جي قيمت پڇي، جڏهن ڳوٺ کي ويجهو پهتو ته دل ۾ خيال ڪيائين ته جيڪڏهن ڊڳي ڳوٺ ڪاهي ويندس ته سيڪو ڌار ڌار اچي ساڳي ڳالهه ورجائي پڇندو ان ڪري ڪا اهڙي ٿل ڪجي، جو هڪ ئي پيري سڄي ڳوٺ کي خبر پئجي وڃي. اهو سوچي هڪ وڻ تي چڙهيو ۽ وٺي ڏانهن ۽ واکا ڪرڻ لڳو. ماڻهن جو سندس رڙيون ٻڌيون ته سڀئي ڊوڙي اچي گڏ ٿيا. هنن کانئس پڇيو: ”فقير رڙيون ڇو پيو ڪرين؟“

جواب ڏنائين: ”اها، هيٺ جيڪا ڊڳي هن وڻ سان ٻڌل آهي، سا مون فلاڻي ماڻهوءَ کان چئن رپين ۾ ورتي آهي. سڀ ڏسي ۽ ٻڌي ڇڏيو ۽ جيڪو هتي نه آيو هجي، ان کي به ٻڌائي ڇڏجو.“

***

دوزخ ۾ تانڊو ڪاٽي

هڪ دفعي وتائي فقير کي پنهنجي ماءُ چيو: ”ابا ڪٿان تانڊو ڪٽي اچ ته ماني پڇاين.“

فقير ٻٽن گهرن ۾ ويو پر کيس تانڊو ڪونه مليو موتي اچي ماءُ کي چيائين: ”امڙ تانڊو ڪٿان ڪونه مليو.“

ماڻس کي لڳي ڪاوڙ سو کيس چيائينس: ”وڃي دوزخ مان تانڊو ڪٽي اچ.“ فقير ور ڪنڊي نڪتو ٻاهر، چڱي دير رکي، موتي اچي ماءُ کي

چيائين: ”امان! دوزخ ۾ ته تانڊو آهي ئي ڪونه!“ ماڻس حيران ٿي پڇيس: ”ابا هي جو ماڻهو چوندا آهن ته گنهگارن کي دوزخ جي باهه ۾ ساڙيو ويندو سو ڪيئن؟“ چيائين: ”امان تانڊو هر ڪو هتان ئي ساڻ ڪڍي ويندو آهي.“

***

چيڙ

هڪ پيري ڪنهن واه جو بند پڇي پيو. اتان جي زميندار پنهنجي ڪمدار کي حڪم ڏنو ته، ”چيڙ (ونگار) وٺي وڃ ۽ بند ٻڌائي اچ!“ ڪمدار چيڙ وٺي وڃي ڪم شروع ڪيو. گهارو تمام زبردست پيل هو ۽ ماڻهو گهٽ هئا، سو بند ٻڌجي ئي ڪونه پيو. ڪمدار ماڻهن تي گهڻو ڪاوڙيو پر هنن ويچارن جو پاڻيءَ سان ڪهڙو وس! سو وڏيءَ ڪوشش جي باوجود بند ٻڌي نه سگهيا. انهيءَ بند جي پرسان عام گس هو. ڪمدار خيال ڪيو ته هاڻي جيڪو به ماڻهو اتان لنگهي، تنهن کي ڪم تي لڳائيندو ويڃي، جي شام تائين بند نه ٻڌو ته زميندار مچر جي پوندو پوءِ منهنجو خير ڪونهي. اتفاق سان انهيءَ مهل وٽايو فقير ۽ ٻيا ماڻهو اتان اچي لنگهيا. ڪمدار کين هڪل ڪئي: ”اڙي ويندڙ هيڏي اچو؟“. جڏهن وانهڙو وٽس پهتا ته کين چيڙ وهڻ لاءِ حڪم ڪيائين. هر ڪنهن پنهنجي جان آجي ڪرائڻ لاءِ هٿ پير هنيو. ڪنهن چيو: ”مان فلاڻي وڏيري جو خاص ماڻهو آهيان“، ڪنهن چيو: ”مان فلاڻي رئيس جو خاص ڪمدار آهيان ۽ ان جي ڪم سان پيو ويان، ٻيو سڀ خيرا“ ائين چئي واري واري تي ويا وڏيرن جا نالا ڪٽندا ڪسڪندا. نيٺ فقير جو وارو آيو. ڪمدار جيڪو ماڻهن جي هٿان نڪري وڃڻ ڪري ڪاوڙ ۾ ڀريل هو تنهن فقير کان پڇيو: ”ڏي خبر، تون وري ڪنهن جو ماڻهو آهين؟“ وٽائي چيو: ”خدا جو.“ ان تي ڪمدار چيس: ”هل ڙي تون خدا جو ماڻهو آهين ۽ ٻيا چورن جا آهن. هل هلي ڪم ڪراءِ!“ اهو ٻڌي وٽائي فقير آسمان ڏانهن ڏٺو ۽ چيائين: ”واه يار واه! تنهنجو ماڻهو سڏائڻ جو اجهو هي صلومليو اٿم.“

***

صحي

هڪ ڏينهن وٽائي فقير جي گهر ۾ اُن ڪپي ويو. ماڻس ٻڌايس: ”ابا! اڄ گهر ۾ اُن خير ڪو آهي.“ فقير هڪدم اُٿيو ۽ سڌو مسجد ۾ گهڙي ويو ۽ پنو قلم کڻي رب پاڪ سان مخاطب ٿيندي چيائين: ”جي ڪٿو آهين ته هتي صحيح ڏي!“ اوچتو انهيءَ مهل مسجد جي در ٻاهران فقير کي سڏ ٿيو. فقير اک کڻي جو ڏسي ته هڪ شخص گڏهه تي اٿي جي ڳوٺ رکيو بيٺو آهي. فقير پڇيس ”ڏي خبر چو پيو سڏين!“ اُن شخص چيس: ”فقير هيءَ اٿي جي ڳوٺ تنهنجي لاءِ آندي اٿم!“ وٽائي کلي ڏنو ۽ مٿي منهن ڪري چيائين: ”صحيح نيٺ ڪانه ڏنئي، باقي اُن موڪلي ڏنئي، سو به پينهاڻي!“

سجائي

هڪ پيري سانوڻ جي موسم ۾ درياءُ اٿلڻ سبب اچي ٻوڏ پئي. سڄي شهر کي ٻوڏ جو خطرو ٿي پيو. ماڻهن کي اچي ساهه جي لڳي ۽ هر ڪو ماڻهو ٽپڙ ڍوڻ ۾ لڳي ويو. وٽايو فقير به ٿي رليون ۽ مختصر سامان کڻي، ماءُ سميت شهر کان ٻاهر نڪتو. ماڻهن جي اها حالت ڏسي ماءُ کي چيائين: ”امڙ! سدائين سجائيءَ تي پئي ارهي ٿيندي آهين، هاڻ ڏس وقت تي سجائي به ڪم ٿي اچي.“

خدائي ورڇ

هڪ پيري ڳوٺ واريءَ مسجد ۾ ڪنهن جماعتيءَ نمازين ۾ ورهائڻ لاءِ منائي آندي. وٽايو فقير به اتي موجود هو. سڀني جماعتين يڪ راءِ فقير کي چيو: ”فقير، تون اتي منائي ورهائج!“ ان تي فقير چيو: ”پر ٻڌايو ته، الله واري ورڇ ڪريان يا ماڻهن واري؟“ سڀني چيس: ”فقير، خدائي ورڇ ڪر، پيو ماڻهن واري وري ڪهڙي؟“ هن چا ڪيو جو

ڪنهن کي ٻُڳ ڀري ڏنائين ۽ ڪنهن کي چپتي ته ڪنهن کي لپ،
ڪنهن کي وري ذري به نه ڏنائين، ته ڪنهن کي وري ڌڪا ڏيئي ڀري
ڪيائين. جڏهن سموري منائي ورهائي ڇڏيائين ته ماڻهن چيس: ”واه
فقير واه! هي ڪهڙي ورهاست ڪيئي؟“

جواب ڏنائين: ”الله واري ورڇ ته ايئن ٿيندي آهي، جو ڪنهن کي
ٻُڳ ته ڪنهن کي ڍڙ ڪنهن کي ٿورو ته ڪنهن کي گهڻو ڪنهن کي
ڌڪا ته ڪنهن کي ٿاڀا!!“

***

ڌڪا ته نه ڏي!

هڪ ڏينهن وٽايو فقير خدا تعاليٰ کان دعا گهري رهيو هو ۽ هٿ
مٿي کڻي، سوال ڪندو پوئتي هٽندو پئي ويو. پٺيان وڏو بند پيل هو.
جنهن جي کيس خبر ٿي ڪانه هئي، سو هو پوئتي هٽندي هٽندي اوچتو
وڃي انهيءَ بند سان لڳي ٿاڀڙجي ڪريو يڪدم اُٿي مٿي ٺهاري
چيائين: ”ڪٿي دعا نه ٻڌ، پر ڌڪا ته نه ڏي.“

***

وتاڻو ۽ حلوائِي

هڪ ڀيري وٽايو فقير هڪ حلوائِيءَ جي دڪان ڀرسان اچي
لنگهيو. ڏٺائين ته قسمن قسمن مٺاين جا ٿالھ ڀريا پيا آهن، پر
حلوائِي ماڻ ڪريو ويٺو مٺائيءَ مٿان مڪيون تڙي هن ڇا ڪيو جو آگر
وڏائي حلوائِيءَ جي اکين ۾ هڻڻ لڳو.

حلوائِيءَ چيس: ”فقير اهو ڇا ٿو ڪرين؟“

فقير ذري گهٽ حيران ٿيندي پڇيس: ”سڄو آهين ڇا؟“

دڪاندار چيو: ”ته ڇا توکي انڌو پيو ڏسڻ ۾ اچان؟“

ان تي وٽائي چيو: ”ڀلا جي سڄو آهين ته پوءِ هيترا مال ڏسيو ماڻ
ڪيو ڪيئن ويٺو آهين؟“

دڪاندار جواب ڏنس: ”جيڪڏهن اهي ويٺو کانوان ته گهر تباھ

ٿي وڃي!“

تنهن تي وٽائي فقير هڪدم ورائيس: ”چڱو تون اٿي، آءُ ٿو
کانوان، پوءِ ڀلي منهنجو گهر تباھ ٿئي!
***

چٽي پيو سومهڻيءَ جي نماز کان

ڳوٺ ۾ ڪچهري متل هئي، وٽايو سڀني کي وندرايو ويٺو هو.
ايتري ۾ هڪ همراھ آيو اچڻ شرط فقير کي چيائين: ”فقير پاڻ واري
يار آچر، اجهو هيئنتر هيئنتر دم ڏئيءَ حوالي ڪيو آهي، پر ڇا ته نيڪ
نمازي مڙس هو. ادا بس اڳتي به اهڙن ماڻهن جي گهرج آهي.“
فقير ڪچهريءَ واري ترنگ ۾ هوسو ڪلي چيائين: ”ادا، آچر فقير
واقعي هيو مڙس مومن، پر گوڏن جي سور جي ڪري سدائين سومهڻيءَ
جي نماز جي پيو دانھن ڪندو هو سو چڱو جو سج لٿي بعد سُتت دم
پروا ٿيس. چٽي پيو سومهڻيءَ جي نماز کان.“
***

ڏٺيءَ جي ياد

هڪ ڏينهن وٽايو فقير ڪيڏانهن ويو پئي ۽ واٽ سان ”لا اله الا
الله“ جو ذڪر ڪندي پئي ويو. پريان ڪي ماڻهو پئي آيا، سي فقير
جي ويجهو پهتا ته هنن سندس ذڪر ٻڌي سمجهيو ته هي ڪو درويش
آهي، انهن مان هڪ شخص ڪيسي مان روپيو ڪڍي فقير کي ڏنو، فقير
روپيو وٺي رکيو ڪيسي ۾ ۽ پنهنجي ترنگ ۾ اوچتو اچي دل ۾ خيال ٿيس
ته، هن رپئي جو ان وٽان يا ماءُ لاءِ جُتي ۽ ڪپڙا! انهيءَ خيال ۾ کانئس
ذڪر وسري ويو ۽ اچي ڳڻتيءَ ورايس. ڪنهن گهڙي سوچيائين ته هن
رپئي ته مون کان الله جو نالو ٿي وسارائي ڇڏيائين، سو روپيو ڪيسي مان
ڪڍي اچلي ڇڏيائين ۽ چوڻ لڳو: ”هن هڪ رپئي مون کي هيڏن
وسوسن ۾ ڪڍي وڌو ته پوءِ جن وٽ ان مٽي دولت آهي، سي ڪيئن
ڪندا هوندا!“

***

سڃاڻپ

هڪ پيري وٽاڻو فقير هڪ اهڙي شهر ۾ وڃي نڪتو جتي سندس ڪا ڄاڻ سڃاڻ نه هئي. رات جو مسافر خاني ۽ وڃي ٽڪيو اتفاق اهڙو ٿيو جو اُتي بيمار ٿي پيو ۽ مسافر خاني جي ڪنڊ ۾ پئجي رهيو ۽ سندس بيماري وڌندي ويئي، ايتري تائين جو مٿس غشي طاري ٿي ويئي. ماڻهن کيس انهيءَ حالت ۾ ڏٺو ته تبصرا ڪري هڪٻئي کي چوڻ لڳا: ”ويچارو مرڻ ڪنڌيءَ تي آهي، هتي شايد ڪو مٿ مائٽ ڪونه اٿس، تڏهن ته مسافر خاني ۾ پيو آهي، ۽ اها خبر به ناهي ته هندو آهي الاءِ جي مسلمان! جي مري ته ڪهڙي پر ڪجيس!“ وٽاڻي فقير جڏهن ماڻهن جي واٽان اهو ٻڌو ته هڪدم ٽپ ڏيئي اتي ڪڙو ٿيو ۽ چيائين: ”هتي مرڻ مناسب ناهي! مرنداسون اُتي جتي ڪو سڃاڻندو ته هجي.“

گڏهه ۾ ڍڳي

وٽاڻي فقير وٽ گهر ۾ جيڪر ڪا موڙي هئي ته فقط هڪ ڍڳي. هو پاڙي مان پتي ستي کيس روز گاهه آڻي وجهندو هو. اتفاق سان هڪ گڏهه اچي هريو ۽ روزانو ڍڳيءَ جو گاهه کائي ٿي ويو. فقير ان کي هڪلي هڪلي بيزار ٿي پيو. هڪ ڏينهن گهڻو بيزار ٿيو ته رب پاڪ کي سوال ڪيائين: ”ڏٺي منهنجا! هن گڏهه کي مارا! روز منهنجي ڳئونءَ جو گاهه کايو ٿو وڃي.“ صبح جو اتي ڏسي ته سندس ڍڳي مٽي پئي آهي. يڪدم گهران نڪتو ۽ وڃي هڪ انڌي کي وٺي آيو. انڌي کي آڻي مٿل ڍڳيءَ لڳ وهاري چوڻ لڳس، ”ادا هت لاءِ پوڙي ڏير ته هي ساهوارو ڪهڙو آهي.“ انڌي هت لائي چيس: ”فقير هيءَ ته ڍڳي آهي.“ ان تي ڪنڌ مٿي ڪري چيائين: ”انڌو به سمجهي ٿو ته هي گڏهه نه ڍڳي آهي. وڌيڪ توکي ڇا چوان.“

ڪهڙي قهار جو نالو ورتو اٿئي

هڪ پيري وٽايو فقير درياءَ جي ٻي ڀر وڃڻ لاءِ ٻيڙيءَ تي اچي ويٺو. جڏهن ٻيڙي ڀرجي ويئي ته مهاڻي الله جو نالو وٺي ٻيڙي چوڙي وٽايو تپ ڏيئي لهي پيو ۽ چيائين: ”ڪهڙي قهار جو نالو ورتو اٿئي!“ انهيءَ تي ٻيڙيءَ ۾ ويٺلن مان ٻه جڻا ٻيا به لهي پيا. ٻيڙي اڳتي هلي، جڏهن وچ سير تي پهتي ته خدا جي قهر سان اوچتو ئي اوچتو اونڌي ٿي پئي ۽ ڏسندي ئي ڏسندي ٻيڙي ٻڏي ويئي.

***

پهتا وٽائي تائين مس آهيو

هڪ پيري وٽائي کي درياءَ پار وڃڻو هو اچي پتڻ تي پهتو پر ٻيڙي ڪجهه وقت اڳ رواني ٿي چڪي هئي. ڪا گهڙي ٿي ته ٻه ٻيا همراھ به اچي پهتا. وٽائي کي چوڻ لڳا: فقير ٻيڙي رواني ٿي چڪي، ڪا واهر ڪر.“ وٽائي فقير هڪ هٿ هڪڙي جي ڪن ۾ ۽ ٻيو هٿ ٻئي جي ڪن ۾ وڌو ۽ چيائين: ”توهين ’وٽايو وٽايو‘ چوندا هئا!“ هو ساڻس گڏ ’وٽايو وٽايو‘ چوندا هليا. جڏهن وچ سير ۾ پهتا ته هنن سوچيو ته، اسين گهڙي کن ماڻ ڪري ٻڌون ته فقير پاڻ ڇا پيو چوي، اهو سوچي هنن ڪٿي ماڻ ڪئي ۽ ٻڌائون ته فقير ”الله الله“ ڪندو پيو هلي. هنن سوچيو ته اسين چو ’وٽايو وٽايو‘ ڪريون، الله الله چو نه چئون. اهو سوچي هو به الله الله ڪرڻ لڳا، سو اچي ٻڌڻ لڳا. وٽائي فقير پنهي کي هڪ چمات پري هڻي ۽ چيائين: ”پهتا اڃا وٽائي تائين ئي مس آهيو تڪڙو الله کي ٿا رسو.“

***

امان جي وس

هڪ پيري گهڙي زور ڀرڻ تي وٽايو فقير ڳوٺ جي سنگتين سان گڏ ڪنهن مولويءَ جو واعظ ٻڌڻ ويو. مولوي چئي رهيو هو ته، هر هڪ ڪم الله جي وس آهي، ان جي حڪم کان سواءِ ڪڪ به نٿو چري ان

تي وٽائي فقير ڪلي ڏٺو. سنگتين پڇيس: ”فقير ڇو پيو ڪلين؟“ چيائين: ”ملان جيڪو چوي پيو اهو سڀ سچ آهي، ته هر ڪا ڳالهه رب جي وس آهي، پر به ڳالهيون امان جي وس به آهن!“ سنگتين حيران ٿي پڇيس: ”اهي ڪهڙيون؟“
چيائين: ”وڻيس ته پٽ رڌي ۽ وڻيس ته ماني پڄائي!“

***

ڏٺي توڻي ڪنگهائي

ڳالهه ٿا ڪن ته هڪ ڏينهن فقير کي اچي خيال ويٺو ته ماڻهو چون ٿا ته، خدا رازق آهي ۽ اهوئي هر حال ۾ رزق ڏي ٿو سو آئون به آزمودو وٺان ته واقعي اها ڳالهه سچي به آهي يا مڙٽي هلائي وئي آهي!
اهو خيال ڪري ڳوٺ کان ٻاهر نڪتو ۽ هڪ واهه جي ڪناري ڪنهن هڪ وٺ تي چڙهي ويٺو. انهيءَ حالت ۾ کيس ٻه ڏينهن گذري ويا، پر ڪٿان ڪو مانيءَ ڳڻو ڪونه مليس. تئين ڏينهن ڪو رئيس شڪار لاءِ نڪتو هو، سو ان وٺ جي چانو ۾ اچي منزل انداز ٿيو جنهن تي وٽايو ويٺو هو. رئيس جا ماڻهو رڌ پڄاءَ کي لڳي ويا. جڏهن ماني رڌجي تيار ٿي ته، رئيس نوڪرن کي حڪم ڏنو ته، ”پهرين ٿالهي ڪنهن کي خدا ڪارڻ ڪارائي اچو.“

وٽائي فقير ڏٺو ته هاڻي جيڪڏهن ماڻ ٿو ڪريان ته بڪ ٿو مران، سو وٺي زور سان ڪنگهيائين. رئيس جو وٺ تان ڪنگهڪار ٻڌي ته مٿي ڪنڌ کڻي ڏٺائين. ڏسي ته ڪو همراھ وٺ تي ويٺو آهي. کيس ڏسي چيائين: ”ادا هيٺ لهي آءُ ۽ اچي هي پلاءِ ڪائج! فقير وٺ تان لهي آيو ۽ پٽ کائي ڳوٺ موٽيو. ڳوٺ پهچڻ تي ماڻهن پڇيس: ”فقير ڏي خبر، ٻه ڏينهن ڪيڏانهن ويو هئين؟“

چيائين ته ٻڌو هئم ته خدا رازق آهي، ۽ هر هنڌ رزق جو بندوبست ٿو ڪري، سو ان جو آزمودو وٺڻ ويو هوس. ”ماڻهن حيران ٿي پڇيس: ”پوءِ ڇا ٿيو؟“ جواب ڏنائين: ”ها، ڏٺي هر حال ۾ ڏٺي ٿو پر ڏٺي ڪنگهائي ٿو.“

***

وڌيڪ ڇا چوان؟!

هڪ پيري وٽائي فقير کي ڪيڏانهن ڏور سفر تي وڃڻ جو خيال ٿيو. سوچيائين ته ايترو پنڌ ڪري ڪونه سگهندس، ان ڪري سفر لاءِ ڪا سواري هٿ ڪريان ۽ ان تي چڙهي سفر سولو ڪريان. اهو سوچي سڄي ڳوٺ ۾ ماڻهن کي سوال ڪيائين، پر ڪنهن به ويچاري کي چڙهيءَ لاءِ هٿ نه ڏنو. نيٺ مايوس ٿي گهر ڏانهن موٽيو. اتفاق سان گس ۾ هڪ ماڻهو گڏيس جيڪو گڏهه تي وڃي رهيو هو. ان کي سوال ڪيائين: ”پيلي مون کي ضروري ڪم سان وڃڻو آهي، پنڌ گهڻو پري آهي ۽ پيادل هلڻ جي همت ڪانه اٿم ان ڪري مهرباني ڪري ڏينهن ٻن لاءِ گڏهه ڏينم ته ڪم لاهي اچان.“ ان شخص کي روح ۾ رحم پيو سو کيس چيائين: ”فقير مون وٽ جيڪي آهي، سو حاضر آهي، تون پيلي ڪاهي وڃ.“

وتاڻو فقير ڏاڍو خوش ٿيو ۽ ڪانٽس گڏهه وٺي ان تي چڙهيو ۽ جڏهن ڳوٺ کان ٻاهر نڪتو ته سوچيائين، لڪڻ هٽائڻ ته جيئن تڪڙو پهچان. اهو سوچي گڏهه کي لڪڻ هنيائين ته گڏهه ڪٿي فقير کي گڏايو ۽ فقير ويچاري اچي پٺ تي ٽهڪو ڪيو. ڪپڙا چنڊي اُٿيو ۽ گڏهه کي چوڻ لڳو: ”جيڪي چوڻو هو سو تون اڳ ئي آهين، وڌيڪ ڇا چوان؟“

***

منهنجا به لاهه نڪري وڃن ها

هڪ دفعي وٽايو فقير ڪيڏانهن وڃي رهيو هو ته واٽ تي سڄ لهي ويس. وٽس کيسي ۾ هڪ رڀيو پيو هو ان ڪري ڊپ اچي ٿيس ته متان ٿورو ڦري وڃن ۽ جي پئسا ساڻ هوندا ته جان جو به ڊپ آهي، ان ڪري اهڙي شيءِ ساڻ نه هجي ته چڱو. اهو سوچي رڀيو کيسي مان ڪڍي هڪ ڪرڙ جي پاڙ ۾ اڇلائي ڇڏيائين ۽ پاڻ اڳتي هليو ويو. صبح جو ڪو ڏنار مال ڪاهي اچي اتان لنگهيو ۽ ان جي نظر

وڃي ڪا رپئي ٿي پئي. ڪرڙ ۾ روپيو ڏسي سمجهيائين ته پڪ هتي ڪو خزانو لڪل هوندو سو ڪهاڙي ڪٽي سڄو ڪرڙ وڌي ڇڏيائين، بلڪ ڊوڙندو گهران ڪوڏر ڪٽي آيو ۽ ان جون پاڙون به ڪڍي ڇڏيائين.

وتاڻو فقير ٻٽن ڏينهن کان پوءِ ڳوٺ ڏانهن موٽيو ته سوچيائين: ڏسان ته ڪرڙ وٽ روپيو پيو آهي. جڏهن اتي پهتو ته رڙن ڪري ويس. چيائين: ”وڃ! ڪرڙ جو وٽ ته ڪونهي، پر اتي ته مورڳو ڪڏ لڳي پئي آهي، ڪنهن ڪرڙ جون پاڙون به ڪڍي ڇڏيون آهن.“ حيران ٿي پئيڪيو: ”ڇڱو ٿيو جو روپيو اڇلائي ڇڏيم، نه ته منهنجا به ان ڪرڙ وانگر لاهه نڪري وڃن ها!!“

***

آءُ ڪٿي کانوان!

هڪ دفعي وٽائي فقير کي ٻني پوکائڻ جو خيال ٿيو ڪجهه همراهن کي ونگار وهڻ لاءِ چيائين، جيڪي جوڙا (ڏاند) وٺي آيا ۽ فقير کي سموري زمين ڪيڙي ڏنائون. جڏهن انهن ٻني ڪيڙي بس ڪئي ته، فقير کي چيائونس: ”فقير تنهنجي زمين ۾ ڪم پڄاڻي تي پهتو هاڻي ڀت ڪارا ته گهر پيڙا ٿيون!“

اهو ٻڌي وٽايو فقير اچي روئڻ لڳو. ونگار وارن پڇيس: ”فقير روئين ڇو ٿو؟“ چيائين: ”ادا روئان ان ڪري ٿو ته، اوهين ته وڃي پنهنجي پنهنجي گهر کائيندؤ آئون ڪٿي کائيندس.“

***

ملان تنهنجي مهرباني

هڪ سال وٽائي فقير رمضان شريف ۾ جمعي جو روزو رکيو. شام ٿي، نماز پڙهڻ ۽ روزي کولڻ لاءِ مسجد ۾ آيو. جڏهن روزي کولڻ جو وقت ٿيو ته ملان فقير اڳيان دال جو ٻوڙ ۽ جوئر جي ماني آڻي رکي ۽ جيڪي آسودا نظر آيس، تن جي اڳيان ٻوڙ پلاءِ آڻي رکيائين. اتفاق سان ٻن ڄڻن جو گوشت جي ٻوڙ تان جهيڙو ٿي پيو.

هڪ چيو: ”تو گهران پٽا آندا آهن، اهي ڇو نٿو کائين؟“ ٻئي چيو: ”جي گوشت کاڌم ته ڇا ٿيو؟ تنهنجو نفس گوشت کائڻ لاءِ چوي ٿو ۽ منهنجو نه؟“ ٻنهي ۾ جهيڙو وڌي ويو ۽ هڪٻئي کي ڏاڍو گهٽ وڌ ڳالهائون. نيٺ ماڻهن وچ ۾ ٻئي جهيڙي کي ٿاريو. فقير جو اها حالت ڏئي، سواڻي ملان وٺ ويو ۽ ان کي چيائين: ”تو کي شاباس هجي، جو مون کي گوشت جو ٻوڙ نه ڏئي، نه ته منهنجو نفس به هري پوي ها ۽ آءٌ روز پيو اڃان ها ۽ اهڙا جهيڙا پيو ڏسان ها.“

***

تمام تڪو گهوڙو

هڪ دفعي ڳوٺ جي هڪڙي زميندار گهوڙو خريد ڪيو ان کي ڏسڻ جي لاءِ ڪيترائي ماڻهو زميندار جي گهر پهتا، انهن ۾ وٽايو فقير به موجود هو. زميندار اوطاق ۾ آيلن کي مخاطب ٿي چيو: ”مون هيءُ گهوڙو هڪ سؤ رپين ۾ خريد ڪيو آهي، ڀلي نسل جو آهي ۽ ڏاڍو تڪو آهي.“ ماڻهن چيس: ”اوهان هن تي سواري ڪريو ته اسين ڏسون.“ زميندار جواب ڏنو: ”اڄ هن کي آرام ڪرڻ ڏيو. سڀاڻي صبح جو سوير آئون هن تي سواري ڪندس، اوهان اچي ڏسجو!“

ٻئي ڏينهن صبح جو سوير ڳوٺ جا ڪيترائي ماڻهو ۽ وٽايو فقير زميندار جي اوطاق تي پهچي ويا. زميندار کي جڏهن ماڻهن جي اچڻ جي خبر پئي ته ٻاهر نڪري آيو. ان وقت سندس اکين مان لڙڪ وهي رهيا هئا. هن گنيپير آواز ۾ چيو: ”منهنجو ڀلو گهوڙو رات مري ويو.“ وٽائي فقير چيو: ”وڏيرا مري ويو نه چئ، ڇڻ ته هو تمام تڪو هو، جو هڪ ئي رات ۾ هن جهان کان هن جهان تائين وڃي پهتو.“

***

گذر جي تصوير

هڪ ڏينهن وٽايو فقير ڪنهن تلاءُ ۾ وهنجي رهيو هو. هن ڪپڙا لاهي تلاءُ جي ڪپ تي رکيا هئا. هڪڙي حرڪتيءَ ڇا ڪيو جو فقير

کي چيڙائڻ لاءِ هن جي قميص اڳيان ڪوٺلي سان گڏهه جي تصوير ٺاهي ڇڏيائين. فقير جڏهن وهنجي ٻاهر نڪتو ڪپڙا پاتائين ته کيس قميص تي اڳيان گڏهه جي تصوير نظر آئي، ويجهڙائي ۾ ڪيترائي ماڻهو ويٺل هئا، جي کلڻ لڳا. وٽايو فقير ڳالهه سمجهي ويو، وڏي واڪي چيائين: ”اڙي، ڪهڙي گڏهه منهنجي قميص سان منهن اُگهيو آهي.“ مڙن کڻي ماڻ ڪئي.

***

جيومانءِ ته سواري ڪراءِ

وٽايو فقير ڪنهن سفر تي نڪتو پنڌ جي تڪليف کان الله سائينءَ کي سوال ڪيائين: ”اي منهنجا موليٰ! اڄ ته ڪا سواري ڏيار ته چڙهانس.“ ڪجهه پنڌ پئي اڳتي وڌيو اتفاق اهڙو ٿيو ته گس تي هڪ پوليس واري جي گهوڙي ويامي پئي هئي، سو به ڪو انهيءَ تاڙ ۾ هو ته ڪو ماڻهو اچي ته ڦر ڪٽايانس، تنهن جو فقير کي ايندي ڏٺو ته سڏي چيائينس: ”اڙي هيڏي اچ! هيءَ ڦر ڪٽ!“ فقير ويچارو ماڻ ڪري ڦر کڻي اٿي هليو. تان جو ٿاڻي تي آئي ڦر کي لٽائين. جڏهن ٿاڻي کان ٻاهر نڪتو تڏهن کلي خدا پاڪ کي چيائين: ”سُٽين ٿو پر سمجهين ڪونه ٿو. مون تو کي چيو ته، گهوڙو ڏيار ته آءُ چڙهانس يا مون تي گهوڙي کي سوار ڪر!“

***

ڇٽو ته لجن کي پاڻ ٽولڪائي

هڪ دفعي وٽائي فقير جو دلو ڪو شاهينگ کڻي ويو. فقير ڇا ڪيو جو مسجد ۾ ويو ۽ ٺاهوڪو دلو ڏسي وڃي ڪنيائين. ملي چيس: ”فقير هي ڇا ٿو ڪرين؟“ فقير چيو: دلو ڪپيم سو پئي هنڌان ڪٽندس ته هنن کي خبر پئجي ويندي ۽ چور ڪري کڻي ٻڌندم تنهن ڪري هتان ڪنيو ٿو وڃان، جو هن کي خبر نڪا چار بي اونو هليو ويندس! ملان چيو: ”نه فقير نه، تون پليو آهين، هو ته عالم الغيب آهي، سڀ ڪجهه ڄاڻي ٿو.“ وٽائي چيو: ”هان، سڀ خبر

پويس ٿي؟ تڏهن چئبو ته، لڄن کي پناهه پاڻ ٿو ڏئي، ۽ هٿ وٺي اسان جي پيڙي ٿو پوڙائي.“

***

ڏڪار

هڪ دفعي ملڪ ۾ اچي ڏڪار پيو ماڻهو مڙي وٽائي فقير وٽ آيا. چيائونس: فقير دعا گهر ته هيءُ مصيبت تري! جواب ڏنائين: ابا اوهان کي ڪهڙي ڪس، خرچ ته آخر سندس ئي وڌيو.

***

سوئيون

ڳالهه ڪندا آهن ته وٽائي فقير کي سيوئيون گهڻيون وٺنديون هيون. هڪ ڏينهن خدا کي سوال ڪيائين: ڏٺي منهنجا! اڄ منهنجو هڪڙو نمائو سوال ته اگاهه، رمضان جي عيد پئي اچي، ماڻهو اجهو ٿا سويون رڌين، جڏهن رڌي بس ڪن ته سڀ مري وڃن، آءٌ ۽ امان وڃي سڀ سويون ميڙي گهر کڻي اچون. جڏهن سڀ سويون گهر ۾ اچي وڃن، تڏهن امان به مري وڃي، بس مان هجان ۽ سوئيون هجن، بيو مڙئي خير!

***

ايرو!

هڪ دفعي وٽايو فقير ڪنهن اڀري گهوڙي تي چڙهيو پئي ويو. اڳيان هڪ شخص پڇيس: ”فقير تنهنجي گهوڙي کي ڇا ٿيو آهي؟ جو تمام اڀرو ٿي ويو آهي؟ ڊاڻو پاڻي ڪونه ٿو مليس ڇا؟“ وٽائي فقير ورندي ڏنس: ”ڊاڻو ته مون وٽ آهي ئي ڪونه، اهو ته آهي الله وٽ، سو نٿو ڏيئس. گاهه ڪرڻ جي وسعت وري مون ۾ به ڪانهي. ويتر منهنجو گهوڙو به آهي خار باز سو پاڻي پيئڻ پاڻ به ڇڏي ڏنو اٿائين، سو اهڙا حال تڏهن ٿيا اٿس.“

***

شاديءَ جو ڪاڄ

وٽائي فقير جي ڳوٺ جي ڀر واري ڳوٺ ۾ ڪا شادي هئي، دهلن دمامن جون ڌمون ۽ آلاپن جون الولايون لڳيون پيون هيون. فقير به پنهنجي غريبيءَ پوڻاڪ ۾ سڌو چئي ۾ هليو ويو. هيڏانهن هوڏانهن گهڻو ئي ٺهاريائين، پر ڪنهن رُڪي صلاح به ڪانه ڪيس. پيا جيڪي ڪپڙي لٽي ۾ سرس هئا، تن کي ڪامڙين وٺي عزت سان پئي ويهاريو ۽ کين ڍوڻي ماني ٿڪي پئي ڪرائي. فقير ويهي ويهي نيٺ اُٿيو ۽ هڪ ڪٽيءَ وٽ آيو. ان کان مسواڙ تي ڪپڙا وٺي پائي ڏاڍي ناٺ سان اچي چئي ۾ گهڙيو. ماڻهو ڊوڙي آيا ۽ وٺي آڻي باعزت ويهاريائونس. يڪدم ٻوڙ پلاءَ اچي ويا ۽ فقير جي اڳيان رڪجي ويا. فقير ڪپڙن ۾ هٽ وجهي، انهن کي پيو چوي: ”ڪاٺوڪاٺو!“ ماڻهن چيس: ”ادا، چريو آهين ڇا؟“ جواب ڏنائين: ”سوڀر غريبان ڪپڙن ۾ اچي ويٺس ته ڪنهن ڪنگهينو به ڪونه. هينئر جڏهن هي نوان ڪپڙا پائي آيو آهيان، تڏهن سڀ ڪا خوشامد پئي ٿئي. هي مان ۽ عزت ڪپڙن کي مليو آهي، مون کي نه. مون کي ماني ملي ها ته اڳ ۾ ئي ملي ها، انهيءَ ڪري هنن کي پيو چوان ته توهان جي ڪري مان ۽ ماني ملي آهي، سو توهان ئي ڪاٺو!“

***

هاڻ ويٺا تورين

هڪ ڏينهن ڪنهن ملان وعظ پئي ڪيو ته هميشه وڏو پتر ڪٽي ان سان وٽ چينجي، ڇو ته اهي وٽ وارا پتر ملائڪ توريندا ۽ انهيءَ وزن جو ثواب ملندو. وٽايو فقير اها ڳالهه ٻڌي اُٿي هليو هلندي هلندي وڃي هڪ جبل تي چڙهيو ۽ اتي پيشاب ڪري جبل سان وٽ چيني چيائين: ”هاڻ پل ته ملائڪ پيا سڄو جبل تورين.“

***

مردو

هڪ ڏينهن وٽايو فقير گجھان ماءُ سان ڪاوڙجي نڪتو. چيائين: ”بس آءُ هاڻ مري ٿو وڃان.“ پوءِ اتان نڪري اچي مقام ۾ ويهي رهيو. اوچتو هڪ ڏاند گاڏي اچي اتان لنگهي. اڳيان گپ هئي، تنهن ڪري ان ۾ ڦاسي پئي. گاڏيءَ واري ويڇاري گهڻا ٿي حيل هلايا، پر گاڏي نڪري نه سگهي. هيڏانهن هوڏانهن نهاريائين ته وٽائي فقير کي پريان مقام ۾ لپتيل ڏٺائين. سڏ ڪري چيائينس: درويش مون کي گاڏي ڪڍائڻ ۾ ته اچي مدد ڪر! فقير سٽي ٿي چيس: ”ادا آءُ پاڻ مٿو پيو آهيان، نه ته جيڪر تنهنجي واهر ڪريان ها!“

***

زال/ماءُ

هڪ دفعي وٽائي فقير جي ماءُ سخت بيمار ٿي پيئي، سو سندس پريسان ويهي روئڻ لڳو. هڪ ٻي پاڙي واري ڪراڙي آئي ۽ چوڻ لڳي: ”اهو موت سڀ ڪنهن جي مٿان اچڻو آهي. ڪوبه ڪائنس بچندو ڪونه. بس، الله جو حڪم آهي. سو هر ڪنهن تي موت برحق آهي.“ فقير رنڊي چيو: ”امڙ ٿي منهنجو سڀ ڪجهه هئي، هاڻ آءُ ڪيئن ڪندس.“ تڏي تي ويٺل مائين وراڻي ڏني: ”اسين جو ويٺيون آهيون.“ هڪ چيو: ”ابا مون کي پنهنجي ماءُ سمجها!“

وٽائي فقير چيو: ”جڏهن پاڙي واري خميسي جي زال هن دنيا مان لاڏاڻو ڪيو. تڏهن ائين ڪنهن ڪونه چيس ته، ”خميسا! چوڻو روئين؟“ مون کي مثل واريءَ جي جاءِ تي سمجها! ڪيتريون مڙس سوا موجود آهن ۽ وائديون ويٺيون آهن.“

***

ٺاٺو

هڪ ڏينهن وٽايو فقير پنڌ ڪندي ڪندي وڃي درياءَ جي ڪپ تي پهتو. رستي ۾ ڪا به آبادي ڪانه ڏٺائين. پري کان درياءَ ۾ هڪ

ٻيڙي ڏٺائين، سو مهاڻي کي خدا جا نالا وڌائين، وڏي واڪي سڏ ڪيائينس، پر مهاڻي فقير ڏانهن ٺهاريو به ڪونه. جڏهن سمجهيائين ته خيراتي ڪونه ڪٽندو تڏهن کيسي مان رپيو ڪڍي ڏيکارياڻينس. ميربحر ٻيڙي موٽائي ڪناري تي آيو ۽ فقير کي ٻيڙيءَ ۾ کنيائين. فقير رپئي ڏيڻ مهل چيس: ”رپئي ۾ ڪيڏي حڪمت رکيل آهي، تڏهن ته چوندا آهن ته، ”ناٿو ٻڌڻ نوائي ٿو ڇڏي.“

***

گلڻ واڍو

وٽايو فقير پاڙي واڍي. واڍي ڏانهن پيو پيرا ڪندو هو ۽ عاجزيءَ سان عرض ڪندو هيس: ”پار گلڻ! مون کي ڪٿ ٺهراڻي آهي، سو هل هلي ڪٿ ٺاهي ڏي.“ گلڻ واڍو هر پيري فقير کي چوندو هو: ”هن وقت آءُ واندو ڪونه آهيان، ڏسپن ڪونه ٿو ته ڪيترا ماڻهو اڃان ويٺا آهن. پهرين هنن جو ڪمر ٽٽي، پوءِ تنهنجو.“

الله جي قدرت ٿورن ئي ڏينهن کان پوءِ اهو واڍو گلڻ گذاري ويو. ڪانڌي سندس جنازو ڪنڀو قبرستان ڏانهن پئي ويا ته وٽايو ان وقت ڪٿان سفر تان ڳوٺ موٽيو پئي آيو. هن جي مقام ڏانهن ايندڙ جنازي تي نظر پئي ته جنازي ۾ شامل ٿيڻ لاءِ ڊوڙي اچي پهتو. ڪنهن ڪانڌيءَ کان پڇيائين ”ادا ڏيو خير ڪير گذاري ويو آهي؟“ ماڻهن چيس: پاڻ وارو گلڻ واڍو گذاري ويو. وٽائي فقير ڪانڌين کي چيو: ”ڪٿ کي ته ڪا گهڙي پٽ تي رکو ته آخري ديدار ڪيائين.“ ڪفن جو ڪپڙو هڻائي آهستي ڪن لڳ چيائين: ”ادا گلڻ! اڄ ته واندو آهيان، هلي منهنجي ڪٿ ٺاه.“

***

گڏهه نيٺ گڏهه نڪتو

وٽائي فقير پئسن جي تنگيءَ ڪري سوچيو ته گڏهه جو ڌارو ۽ گاهه هوريان هوريان گهٽ ڪريان. اهو سوچي هن انهيءَ ڏينهن کان گڏهه جي ڌاري ۽ گاهه ۾ ڪمي ڪرڻ شروع ڪئي، پوءِ گڏهه کي ٻڌل

چڏي فقير ڪيڏانهن نڪري ويو. پوڻيان گڏهه ويچاري ڪي نه گاهه مليو ۽ نه ڌارو سومري ويو!

ڪو همراھ اتان اچي اتان لنگهيو. هن ڏٺو ته گڏهه بکن ۾ پاھ ٻڏي ٻڏي مري پيو آهي، سو ان کي مٿل ڏسي وٽائي ڪي ڳولي هٿ ڪيائين ۽ چيائينس: ”فقير بي زبان تي ڪهل ڪانه پئي تنهنجو گڏهه ته بک وگهي مري ويو. تون وٽين ٿو بي اُلو ڦرندو.“ وٽائي ورائيس: ”ادا، گڏهه نيٺ گڏهه نڪتو ان وقت مٿو آهي، جڏهن هو بک جو عادي بڻجي چڪو هو!“

***

سلوڪ

هڪ دفعي وٽايو فقير ڪنهن ڳوٺ ۾ پهتو ۽ اتان جي ماڻهن کي سڏي چيائين: ”مون لاءِ هڪدم مانيءَ جو بندوبست ڪريو نه ته اوهان سان اهو ئي سلوڪ ڪندس، جيڪو اڳئين ڳوٺ وارن سان ڪيو اٿم!“

فقير جي اهڙي ڌمڪي ٻڌي ماڻهن ڊپ کان فقير لاءِ عمدا کاڌا تيار ڪرايا. جڏهن کائي خوش ٿيو ته ڳوٺ وارن پڇيس: ”فقير سائين، اوهان اڳئين ڳوٺ وارن سان ڪهڙو سلوڪ ڪيو هو؟“ وٽائي فقير ورائيو: ”مون انهن کان ماني گهري، پر هنن نه ڏني ۽ آءٌ ماٺ ڪري هليو آيس. جيڪڏهن اوهين به ماني نه ڪارايو ها ته آءٌ هتان به چپ چاپ ٻئي پاسي نڪري وڃان ها!“

***

گڏهه جي ڳالهه تي اعتبار ڪيئي منهنجيءَ تي نه!

ڳالهه ڪندا آهن ته، ڪو همراھ وٽائي کان گڏهه وٺڻ آيو. سندس لوڙهي ٻاهران بيهي فقير کي سڏ ڪيائين. فقير گهران نڪري اچي ساڻس مليو. هن فقير کان ڪنهن ضرورت تحت گڏهه جي گهر ڪئي. فقير چيس: ”ادا، گڏهه ته ڪو پيو سوالي ڪاهي ويو.“

ايتري ۾ فقير جي لوڙهي سان لڳو لڳ ٻئي گهران گڏهه هينگ
ڪئي، تنهن تي همراه چيس: ”فقير گڏهه هينگون ڪري پيو ٻڌائي،
ته مان گهر ٻڌو پيو آهيان.“
وتائي ورائيو: ”ادا افسوس آهي گڏهه تي اعتبار ڪيئي، مون تي نه.

***

چوي سڀ ڪو ٿو ڏئي ڪو ڪونه ٿو

هڪ ڏينهن وٽايو فقير ڳوٺ کان سنڀري سفر لاءِ نڪتو. جڏهن
ڳوٺ جي هڪ اوطاق کان مٽيو ته، اوطاق ۾ متل ڪچهريءَ وارن کيس
ڏٺو سو سڏي ڪٿي وڃ ۾ وهاريائونس.

ٻن همراهن مٿس زور ڀريو ته، فقير اڃ ته توکان سڄي
ڪرائبي ته، آخر تون شادي ڇو نه ٿو ڪرين. جڏهن ٿا ڪٿي
پڇئون ته ورندي ساڳي ٿو ڏين ته، ادا نيٺ ڪئي! اڃ ڪٿي سڄ
ٻڌاءِ ته شادي ڪڏهن ڪندين!

وتائي ورائيو: ”ادا ڇڏيو ان ڳالهه کي.“ ۾ مٿس مٿڙ جا ڪٿي.

چيائون: ”فقير اڃ ڳالهه پڌري ڪر ڇڏبي اصل ڪونه.“

وتائي ورائيو: ”ادا جي گهڙو زور ٿا رکو ته دل ۾ به نه ڪجو اصل
ڳالهه اها آهي ته، چئي ته هر ڪو ٿو ته فقير شادي ڇو نه ٿو ڪرين؟ پر
ڏئي ته ڪو به ڪونه ٿو.“

***

ملن جون بانگون ۽ امان جون ليتون

ستاويهن رمضان جي ڀلاري ڏهاڙي جي موقعي تي وٽائي فقير ماءُ
کي چيو: ”امڙ اڄ روزو رکبو جو ڀلاري مهيني جو ڀلارو ڏينهن آهي، پر
روزو شام جو مسجد ۾ ٻين مسلمان پائرن سان گڏ وڃي کوليو جيئن
ججهو ثواب به ملي ته سيون به جامر ملن.“ فقير ويچارو سئين جو ڏاڍو
شوقين هوندو هو سو ماءُ چيس: ”ابا ائين مسجد ۾ هٿين خالي وڃڻ
سهي ناهي، روزي ڪلڻ وقت مان به توکي سيون پچائي ڏينديس ته وڃي
ٻين مسلمان پائرن سان گڏجي کائجانءِ.“

وتائي ورائيو: ”امڙ جيڪا تنهنجي مرضي“.

پوءِ جڏهن روزي کلڻ جو وقت ويجهو آيو ته ماءُ کي تڪڙ لائي ڏنائين ته امڙ جلد ڪر. سيون تيار ڪري ڏي ته وڃي مهل سان مسجد ۾ پڄان. ماڻس به گهڻي ئي تڪڙ ڪئي، پاڻي اڀرڻ لڳو ته ماڻس سيون وجهڻ جي ڪوشش ڪئي، پر اوچتو ڪنهن مسجد مان ٻانگ جو آواز آيو. ماڻس هٿ روڪي دعا لاءِ هٿ جهليو. ان ملان ٻانگ ڏئي مس بس ڪئي ته ڪنهن پيءُ مسجد مان ٻانگ اچڻ شروع ٿي، ائين ڪي گهڙيون الڳ الڳ مسجدن مان ٻانگ مٿان ٻانگ پئي آئي ۽ ماڻس به پئي هر ٻانگ تي دعا لاءِ هٿ ڪنيا. نيٺ وٽائي ڪاوڙ مان ماءُ کي چيو: ”ملن به ڪا پاڻ ۾ ٻڌي ڪئي آهي ته توکي دعائن ۾ رنيائي سڀ سيون پاڻ کائڻ، پر مان ڪٿي ٿو چڏيان.“ ماڻس ٻڌو اڻ ٻڌو ڪندي دعا لاءِ هٿ ڪڍندي رهي ۽ وٽايو وٺي مسجد ڏانهن ڊوڙيو ۽ اچي ڏسي ته سڀ ماڻهو روزي کولڻ ۾ لڳا پيا آهن. هن به هر نه ڪئي ته سين جو تالهه ڏسي اُتي روزو کولڻ لاءِ ويهي رهيو. ڪنهن ويٺل روزائت پڇيس: ”وتايا دير ڪيئي.“ چيائين: ”ماڻ ٿو ڀلي. بس آخر پنهنجي مڙسي ڪم آئي، نه ته ملن جي ٻانگن ۽ امان جي دعائن جي ڊيگهه تي لڳان ها ته هي به گرهه به نصيب ڪونه ٿين ٿا.“

***

گنڌڻ ته ڪونه ڏنئي، ويتر رڪي به ٿري ورتئي

وٽايو ڪٿان هڪيو تڪيو اچي گهر پهتو. ماءُ کي چيائين: ”امڙ ڏاڍي بک لڳي اٿم اڄ ته ڪو ڍؤ ڪراءِ.“ ماءُ چيس: ”ابا! رڪي ماني آهي، گنڌڻ ڪونهي.“ وٽائي چيو: ”امان رڪي ماني ڪهڙي وٺندي پيو نه ته لسيءَ لپ ٿي ڏيم.“ ماڻس چيو: ”ابا اها به ڪانهي. باقي هيءُ ماني وٺ ۽ ڏئيءَ کان دعا گهر ته من پاڙي مان ڪجهه ملي پوي.“ وٽائي ماءُ کان ماني ورتي. جيئن ماڻس گنڌڻ لاءِ پاڙي ۾ وٺي ته هن ماني ڪٿ تي رڪي ۽ ماءُ جي چوڻ موجب دعا لاءِ هٿ ڪنيائين ته ايتري ۾ ڪتي، جنهن مانيءَ کي پئي تازيو سو لوهه ڏئي ماني ڪٿي وٺي پڳو. وٽائي دعا

گهرندي ورائيو: ”واهه ڙي مولِي تنهنجو انصاف! ڳنڍڻ ته ڪونه ڏنئي،
التورُڪي به ڪسي ورتئي.“

***

ڏيڻو هوندس ته پاڻ ڏيندو

هڪڙي ڏينهن وٽايو پاڙي ۾ هڪ گهر ٻاهران ڏٺو ويو ته، گهر
اندران آواز ايندو ٻڌائين: زال مڙس کي چئي رهي هئي، عرصي کان
اولاد لاءِ پيا سڪون، هل ته ڪنهن اولياءَ تي هلي باس باسيون ته من
ڪا جهولي ڀرجي.

ايتري ۾ وٽايو به وڃي سندن اڱڻ تي پهتو ۽ مائيءَ کي
چيائين: ”پيڻ هو؟ جيڪا تنهنجي ڪڪڙ وٺڻ سان پئي چڱي، ان
ڪهڙي پير تي دعا پني يا باس باسي هئي، جو هيڏو وٺڻ ڀڄڻ جو پويان
اٿس. مائيءَ ورائيو: ”فقير ڪڪڙيون به ڪا باس باسينديون آهن
چا؟“ فقير ورائيو ته منهنجي ادي ته پوءِ تون چو پئي پاڻ ۽ مڙس کي
هائيءَ ۾ هڻين. ماڻ ڪري پئي الله الله ڪر. هو ڪنهن وڏيري وانگي
پرمتڙيو ڪونهي، جو ڪنهن پئي جي سفارش تي ڏن يا اولاد ڏئي. ڏيڻو
هوندس ته پاڻ ئي ڏيندئي.

***

ويٺي وار ڪسي ويندو

وٽائي جي ڳوٺ ۾ ڪنهن جوڙي کي شادي ڪئي عرصو لنگهي
ويو کين اولاد ڪونه ٿي ٿيو سو هفتو کن مشهور بزرگ جي مزار تي
وڃي ترسيا، جنهن لاءِ مشهور هو ته هو ”قنڊين کي ڦر ٿو ڏئي.“ سو زال
مڙس هفتو راتن جو ان بزرگ جي مزار تي اوجاڳو ڪندي، پٽ لاءِ
دعائون پڻدا رهيا ۽ روايت موجب ڪنهن نشاني ملڻ جي انتظار ۾
هئا، جو مشهور هو ته اولاد ٿيڻ لاءِ پير درتي آيل سوالين ڏانهن ڪا نه
ڪا نشاني موڪلي ٿو نه ڄاڻ ته اها نشاني پير کان وڌيڪ درگاهه
کي گذر جو وسيلو بنائيندڙ خليفن جي ڪارستاني هئي، سو نيٺ
آخري رات، زال مڙس کي جڏهن ننڊ جا ڪپ چڙهيا ته ڪو خليفو

سندن ويهائي هيٺان، ڪنهن ٻار جي لٿل جهنڊ جا وار رکي ويو. صبح ٿيندي ئي جڏهن مائيءَ سڳوريءَ ويهائي هيٺان وار نشانيءَ طور ڏٺا ته وٺي نچي ڪڍي ۽ ٻوٽي ٻئي زال مڙس نچندي ڪڍندي ڳوٺ ڏانهن واپس آيا. اتفاق سان وٺ تي زال مڙس جي ملاقات وٽائي فقير سان ٿي.

مرد ڪجهه ڪچي ان کان اڳ مائيءَ وٺ پري وٽائي سان ڳالهه ڪئي: ”فقير سائين! اسان کي مرشد وٽان پٽ ڄمڻ جي نشاني ملي آهي.“ وٽائي پڇيس: ”مائي سڳوري! اهو وري ڪيئن؟“ مائيءَ ورائيو: ”فقير هي ڏس رات مرشد سائينءَ، نشانيءَ طور وار موڪليا آهن ۽ خليفو چيو ته، ’مرشد سائين جي ڏنل نشانيءَ مان مراد آهي ته اوهان کي پٽ ڄمندو ۽ ان جي جهنڊ هتي لاهجو.“ وٽائي فقير ورائيو: ”امڙ! خليفو پليو آهي، مرشد نشاني موڪلي ٻڌايو ٿو ته ’مون وٺ ويٺي ويٺي وار ڪسي ويندو پر ورنڊو ڪجهه به ڪونه.“

***

ڪٽ ڪٽي نه ڏيو

وٽائي وٺ مامائڻ وٽان ڪي مهمان آيا ته ماءُ چيس: ”وتايا! ڪا پاڙي مان ڪٽ ته وٺي اچ.“ فقير ماءُ جو چيو اکين تي رکي پاڙي مان ڪٽ وٺڻ ويو.

ڪنهن پاڙي واري جي در تي پهچي وڃي سڏ ڪيائين: ”او فلاڻا! ٻاهر ته نڪرجانء.“ همراھ پاڻ ته ڪونه نڪتو سندس پٽ اچي پهتو. فقير چيس: ”ابا! مهمان آيا آهن، سو ڪٽ ٿي ڪپي.“ همراھ ورائيو: ”فقير! ڪٽ جي ته ڪا ڳالهه ڪانهي، پر اسان وٽ رڳو ٻه ڪٽون آهن. هڪ تي مان ۽ بابو ٿا سمهون ته ٻيءَ تي امڙ ۽ منهنجي گهر واري ٽيون سمهن.

فقير چيس: ”ابا! ڪٽ ڪٽي نه ڏيو پر سمهو ته سُر سان.“ هڪ تي تون ۽ تنهنجي جوءُ سمهي، ٻيءَ تي پڻهين ۽ تنهنجي ماءُ سمهي. وڌيڪ توهان جي مرضي.“

***

اوهان کي به خبر پوي

ڳالهه ٿا ڪن ته وٽايو فقير هڪ ڏينهن پنهنجو گڏهه ڪاهي پڙيءَ تي ويو. پڙيءَ تي پهتل خريدارن مان جڏهن ڪو گڏهه کي ڏسڻ لاءِ اڳيان ٿي آيو ته، گڏهه کيس چڪ ٿي هنيو ۽ جڏهن خريدار پويان ٿي سندس جائزو ٿي ورتو ته، گڏهه ان کي لت وهائي ٿي ڪڍي. ائين واري واري ٻن ٽن واپارين سان گڏهه اهڙي ڪار ڪئي. نيٺ ڪاوڙ مان هڪ خريدار وٽائي کي چيو: فقير ههڙو ڪتر گڏهه آخر توکان وٺندو ڪير؟ فقير ورائيو: ادا، آءُ به گڏهه ڪو وڪري لاءِ ڪونه ڪاهي آيو آهيان. آندو رڳو ان لاءِ اٿم ته، ٻين کي خبر پوي ته مون سان ڪهڙي ويدن آهي.

***

دعا جو درئي ساڙي ڇڏيئي

ڳالهه ڪندا آهن ته وٽايو فقير ڪنهن پرايهين پنڌ تان موٽندي تڪڙو تڪڙو ڳوٺ جي گهٽيءَ ۾ پهتو ته ڪا ماڻي سڳوري پنهنجي گهر جي ڳليءَ تي مليس، تنهن جي ڪيڪارڻ تي فقير ورائيس: ماڻي الله پلو ڪرڻي هينئر هينئر مسافريءَ کان موٽيو آهيان، سو بک به ڏاڍي لڳي اٿم، ٻڌاءِ ڪو اٿئي ٽڪر ڳڀو.

ماڻيءَ ورائيو: فقير تازو پٽ ردو اٿم. اڄ ته توکي ڪوسو ڪوسو پٽ ٿي ڪارايان. فقير دل ٿي دل ۾ سوچيو: واهه ڀلا ڀاڳ منهنجا! ۽ ماڻيءَ کي چيائين، پيٽ جلدي آڻي ڏير. اصل بک کان ساهه پيو وڃي! ماڻي تڙ تڪڙ ۾ گرم پٽ جي ٿالهي پري اچي وٽائي اڳيان رکي ۽ چوڻ لڳس: فقير ڪوسو ڪوسو پٽ ڏاڍو مزيدار ٿيندو اٿئي، بس وجهه وات ۾ ۽ وڃ ڳيتون ڏيندو اصل دير نه ڪر. فقير اڳ ٿي هو بک جو تپايل، ويتر جو ماڻيءَ تڪڙ کائڻ لاءِ همت ٻڌايس، سو ويو ڪوسو پٽ گهڻدو.

نيٺ پٽ کائي ڪيائين دنگ. جڏهن هلڻ هارو ٿيو ته ماڻيءَ چيس: فقير ويندي ويندي ڪا دعا ته ڏيندو ويڃيم.

فقير ورائيو: مائي دعا جو در ئي ساڙي ڇڏيئي، هاڻ تو لاءِ
ڪهڙي دعا نڪرندي.

***

سڃاڻون سڀ ڪنهن کي ٿا

هڪ پيري وٽايو فقير گهمندي گهمندي عمرڪوٽ اچي نڪتو.
اتان جون عورتون تڙ تي پاڻي پري رهيون هيون، جيڪي کيس
سڃاڻينديون هيون. انهيءَ وقت انهن عورتن ۾ سندن مڱيندي به
موجود هئي. ان تي عورتن سندس مڱينديءَ کي چيو: آئي تون وٽائي
کي ڪيڪار ڏسون ته ڇا ٿو چوي؟
جڏهن سندس منگ کيس ڪيڪاريو ته، وٽائي هڪدم ورائيو:
”چريا ڪريا آهيون، پر سڃاڻون سڀ ڪنهن کي ٿا.“

***

هٻڇ کان بچڻ

هڪ ڏينهن وٽائي فقير کي ماڻس چيو: ”ابا! روڪڙ کڻي پئي
آهي، هاڻ ته الله سائين کي سوال ڪر ته ڪجهه ڏياري.“
فقير گهر ۾ بيٺل ٻير تي چڙهي، ان کي ڏوٿيو ته منجهانئس روپين
جو مينهن وسي پيو، ان مان هڪڙو روپيو کڻي اچي ماءُ کي ڏنائين.
ماءُ چيس: ”ابا! هيترن روپين مان فقط هڪڙو روپيو کڻي آيو آهين؟
فقير چيو: ”ماڻ ڪر، هٻڇ نه ڪر، الله سائينءَ کي رڀڪ آيتي
ته اهو به ڪسي وٺندڙ!“

***

ڪاوڙجي ڏوڏ نه وٺي

وٽائي فقير وٽ هڪ ڍڳي هئي. ماڻس جو ان سان تمام گهڻو
پيار هوندو هو. خدا جي قدرت سان هڪ سال اچي مال ۾ ساڻو
پيو ۽ ڀاڳين جا پاڻ خالي ٿي ويا. غريب غريبي جي دانهن مچي
وئي. ڪنهن وٽ ڪو هڪ ٻه وهڻ هئا، سي اهي به مري ويا. وٽايو

فقير به انهيءَ ڏک کان بچي نه سگهيو. جيڪا ڍڳي هيس سا به مري ويس. ماڻس کي ڏاڍو ڏک ٿيو ۽ اچي روئڻ ۾ چٽڪي، سو بس ٿي نه ڪري. وٺي دانهون ڪري چوي: الله کي به اچي اسان جي ڍڳي سڄهي. اسان جي مسڪينيءَ تي ڪهل ڪانه آيس. اها به ڪسي ورتئين. تڏهن وٺائي فقير چيس: ”امان ماڻ ڪر، مورڳو الله سائين ڪاوڙجي ڏوڏ نه وٺي.“

***

پڙهين جو گهر هيءُ آهي

هڪ ڏينهن وٽايو فقير پنهنجي گهر آيو. ڏٺائين ته، دروازي جي ڀرسان هڪ چوڪرو ويٺو ٿورو ڪري، ڪانئس پڇيائين: چوڪرا ڪنهن جو پٽ آهي؟

چوڪر جواب ڏنس: ”الله جو.“

تڏهن يڪدم کيس ٻانهن ۾ هٿ وجهي، وٺي وڃي مسجد جي در وٽ بيٺو ۽ چيائينس: ”ابا پراوا گهر نه وڃاءِ، پڙهين جو گهر هيءُ اٿئي.“

***

جيڪا مڙني جي مرضي

چون ٿا ته هڪ پيري جڏهن وٽايو سفر سانگي ڳوٺ کان ٻاهر نڪتو ته سندس پالتو ڪتو به هن جي پويان پويان هلڻ لڳو. فقير گهڻو ئي تڙيس، پر ڪتو ڪٿي ٿو مڙي.

بهر حال ڪتو فقير پويان پويان هلندو رهيو. جڏهن فقير ڪنهن ڳوٺ ڀرسان لنگاهو ٿيو ته ان ڳوٺ جا ڪتا فقير واري ڪٿي کي ڦري آيا. پهريائين ته هڪ ٻئي کي ڀڃڻ ڏٺائون، پر نيٺ ڪتن جي ولر ڪٿي فقير جي ڪٿي کي دسيو. ايتري ۾ فقير به ٻئي سوٽيون پنهنجي ڪٿي کي ڦهڪائي ڪڍيون.

ڪنهن ڳوٺ واري پريان بيٺي اهو لقاءُ ڏٺو تنهن چيو: ”فقير! اهو ڇا ٿو ڪرين، هي سڀ ڪتا به تنهنجي ڪٿي کي پيا مارين ۽ تون به پنهنجي ڪٿي کي پيو لٽيون هڻين.“

فقير ورائيو: ”ادا! جڏهن مڙني جي مرضي اها آهي ته پوءِ مان چو مڙان!“

***

روزي ڪولڻ جو ثواب ته نه وڃاءِ!

رمضان مهيني ۾ مسجد ۾ روزي ڪولڻ وقت روزي ڪولڻ لاءِ ٻين روزائين سان گڏ وٽايو فقير به پهتو. ڪنهن رڙ ڪري چيس: ”فقير منجهند جو ته ماني پئي ڪاڌئي، روزو وري ڪيڏي مهل رکئي.“
 وٽائي ورائيو: ”ابا! جي نه رکيم ته ٿيو خير، پر ڪولڻ جو ثواب ته نه وڃاءِ!“

***

پاڻ تي الزام نه ڪڻ

ڪنهن ماڻهوءَ وٽائي تي وار ڪرڻ لاءِ مٿس لٽ اولاري، وٽائي وائڙو تي پڇيو: ايڏي ڪاوڙ ڪهڙي قصور ڪري؟ لنباڙ ورائيو: تون پاڻ چوندو آهين ته هڻي هڻائي پاڻ الله ٿو پوءِ مون کي به اهڙو حڪم ڪيو هوندائين.“ وٽائي تهڪ ڏيئي چيس: ”الله، ڪي وائيو مارڻو هوندو ته هر حال ۾ ماريندو مورڪ! تون پاڻ تي اجايو الزام ڇا لاءِ ٿو ڪئين!“

***

وتايو ۽ پاڻ تي

وٽائي کي ماءُ هڪ پاڻ تيءَ حوالي ڪندي چيو: ”ابا! چورو چنو آهي، پاڻ سان ڪم تي لائينس.“ پاڻ تيءَ فقير کي ماڻهن کي پٽڻ اڪارڻ واري ڪم تي لاتو ۽ پاڻ کڻ تي چڙهيو اوطاق ۾ ويٺو رهيو. سانجهيءَ ٿاڻي، وٽايو به سڄي ڏينهن جي ڪمائيءَ مان اڌ مسڪينن ۾ ونڊي ورهائي، باقي بچت سميت پاڻ تيءَ وٽ پهتو. پاڻ تيءَ روزاني ڪمائيءَ ۾ ڪمي ڏسي کانئس پڇيو: ”پئسا پورا ڪينهن؟“ وٽائي ٻڌايس: ”اڌ ٽڪا تنهنجا آندا اٿم، باقي اڌ رقم

اچليم درياھ بادشاهه ۾. هن هڪو ٻڪو ٿي چيس: ”ڏن درياھ ۾ ڇاڄي ڪاڻ اچليئي؟“ وٽائي چيس: ”درياھ ۾ چونه اچليان! پتن ڪو پٽهين جي پٺيءَ تي ٿي تريو ڇا! درياھ ڪهڙو ڏوهه ڪيو. هن جو حصو هن کي ڏنم. باقي تنهنجو ڪٿي آيو آهيان.“

***

ڪٿي رنپ ڪرائينس ها!

هڪڙي پيري وٽائي ڍڳي پٽي ڏڏي، کير ڏهندي هن کان گابي ڌرائڻ جو خيال لهي ويو. گابي کير ڏائڻ لاءِ هر هر پٽي تائيو. ڪنهن گهڙيءَ گابي جو رسو ڍرو ٿي کلي ويو سو اوچتو اچي ڳئونءَ کي چنبڙيو ته، ڳئونءَ نڪاءُ ڪٿي لت ڪئي ته وٽايو چونريءَ سميت وڃي اونڌو ڪريو. سڄو ڏڏل کير هارجي ويو. وٽايو اُٿيو ۽ ڪنڌ آسمان ڏي مٿي ڪٿي چوڻ لڳو: ”پلا جي مون کان گابو ڌارائڻ وسري ويو هو ته، توکي ته ياد هو ڪٿي رنپ ڪرائينس ها، رسو ته نه ڪيڏينس ها. گابي کي ڍڙ ڪرائيئي، باقي اسان کي لنگهڻ ڪٽايئي، واهه تنهنجو انصاف!

***

متان منهنجي ڇٽي تي لڳين

هڪڙي ڏينهن ٻُڪتي پيٽ وٽايو پير جي وٺ هيٺان اچي ويٺو. مند به ڪا پيرن پچڻ جي هئي، اوچتو به ٽي پير اچي وٽائي جي پير ۾ ڪريا، سي ڪٿي کاڌائين، پر پيرن فقير جو پيٽ ڪونه پريو سو مٿي نهاري چوڻ لڳو: خبر به هيئي ته پير ڪاٺ جي شيءِ آهي، ته گهٽ ۾ گهٽ گدري جيترو ته ڪيرين ها. ائين ڪندي اوچتو هڪ نسبتن وڏو پير اچي وٽائي جي مٿي تي نڪاءُ ڪيو. وٽائي وٺي رڙ ڪئي: جهل جهل! منهنجي چوڻ تي متان لڳين! گدري جيڏو پير متان ڪيرين ته ماڻهن جا مٿا ڦاڙي وجهين.

***

فقير دعا گهر ته مولا مينهن وسائي

چون ٿا ته ملڪ ۾ مينهن جي مند وئي ٿي چڙهندي ماڻهن کي
اچي سر جي لڳي ته هيل مينهن نه پيو ته ڏڪار جا ڏينهن اچي
ڪڙڪندا، گذر بسر ڏکيو ٿي پوندو سو صلاح ڪري وٽائي فقير وٽ
اچي پهتا ۽ کيس چيائون: ”فقير تون الله جو پيارو آهين، کائنس دعا
گهر ته مينهن وسائي، ورنه جوءُ ۾ ڏڪر اچي ڪڙڪندو.“
فقير چين: ”ادا، ڳالهه اوهاڻ جي صحيح آهي، پر يارُ منهنجي دعا
کي التو وٺي، سو توهان وڃو مان ڪا ٿل ٿليان ٿو.“
ٻئي ڏينهن ڏاڍو اچي مينهن لٿو ملڪ ملير ٿي ويو ماڻهو مڙي
فقير وٽ آيا. چيائونس: ”فقير تنهنجي دعا الله ٻڌي، اصل وارا نيارا ٿي
ويا. ڀلا، توهان ڪلهه ڏٺي ڪان اهڙي ڪهڙي دعا گهري
فقير ورائيو: ”ڪلهه تن تي پاڻل ميرا ڪپڙا لاهي، ڏوئي سڪاڻڻ
لاءِ گهر جي لوڙهي تي وڌم ۽ دعا گهريمانس: ”هي اڪيلو وڳو اٿم سواءِ
هن بوچڙ جي جيڪو ٻڌي ڪپڙا ڏوٽا اٿم! اُس کي تيز ڪر ته جيئن
جلد ڪپڙا سڪن پڻ ته لڱ ڍڪيان! ائين اچي بس ڪيم ته اچي
مينهن ٺڪاءُ ڪيو.“

تو ته دنگ ڪري ڇڏيو!

هڪ هنڌ وٽايو ڏيان ۾ ويٺو هو پنهنجي خيالن جا اوتار چڙهيل
هئس ته هڪڙو ماڻهو جنهن کي تمام تڪڙو حاجت جو خيال لڳو هو
سو وٽايي جي پٺيان ڪنهن ٻوڙي کي پٺ ڏيئي ويهي رهيو. هن جي
ريح جي آواز تي فقير ڪنڌ ورائي ڏٺو. ڏٺائين ته بنهه سندس پوئتان
ماڻهو پيو رفع حاجت ڪري تڏهن هن کي شرمائي چيائين: ”چريا ته
اسين پيا سڏجون، پر تون ته اڃا به هٿ اڳتي پيو لڳين. لاءِ زور بيهڻ نه
ڏنئي، لاءِ نظر کان نابين آهين.“

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ”اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻِڪَ ”لُڙهندڙ نسل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:

انڌي ماءُ جڙيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لُڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ٻَرنڊڙ، چُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪَندڙ، پاڙي، ڪاڻو، پاڇوڪڙ، ڪاوڙيل ۽ وڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سگهجي ٿو، پر اسان انهن سڀني وچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪڍي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهڻ ۽ هِڪَ ٻئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻ جي آس رکون ٿا.

پڙهندڙ نسل (پن) ڪا به تنظيم ناهي. اُن جو ڪو به صدر، عهديدار يا پايو وجهندڙ نه آهي. جيڪڏهن ڪو به شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو ڪوڙو آهي. نه ئي وري پن جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو به ڪوڙو آهي.

جهڙيءَ طرح وڻن جا پَن ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ سُڻل وارا پَن به مختلف آهن ۽ هوندا. اُهي ساڳئي ئي وقت اداس ۽ پڙهندڙ، ٻرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وڙهندڙ ۽ پڙهندڙ به ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پَن ڪا خصوصي ۽ تالي لڳل ڪلب Exclusive Club نه آهي.

ڪوشش اها هوندي ته پَن جا سڀ ڪم ڪار سهڪاري ۽ رضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي ته ڪي ڪم اجرتي بنيادن تي به ٿين. اهڙي حالت ۾ پَن پاڻ هڪٻئي جي مدد ڪرڻ جي اصول هيٺ ڏي وٺ ڪندا ۽ غيرتجارتي non-commercial رهندا. پَنن پاران ڪتابن کي ڊجيٽائيز digitize ڪرڻ جي عمل مان ڪو به مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊجيٽائيز ڪرڻ کان پوءِ اهم مرحلو ورهائڻ distribution جو ٿيندو. اهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو ته ڀلي ڪمائي، رڳو پَنن سان اُن جو ڪو به لاڳاپو نه هوندو.

پَنن کي کليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي ته هو وَس پٽاندڙ وڌ کان وڌ ڪتاب خريد ڪري ڪتابن جي ليڱڪن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي همٿائين. پر ساڳئي وقت علم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪنهن به رڪاوٽ کي نه مڃن.

شيخ آياز علم، ڄاڻ، سمجھ ۽ ڏاهپ کي گيت، بيت، سٽ، پُڪارَ سان
تشبيهه ڏيندي انهن سڀني کي بمن، گولين ۽ بارود جي مدِ مقابل بيهاريو
آهي. اياز چوي ٿو ته:

گيت به ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪرڻ ٿا.

.....

ڄڻ ڄڻ ڄاڙ وڌي ٿي جڳ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ چُپن ٿا؛
ريٽيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي منجهه پهراڙ چُپن ٿا؛

.....

ڪالهه هيا جي سُرخ گلن جيئن، اڄڪلهه نيلا پيلا آهن؛
گيت به ڄڻ گوريلا آهن.....

.....

هي بيت اٿي، هي بمر-گولو،

جيڪي به ڪٿين، جيڪي به ڪٿين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فرقُ نه آ، هي بيتُ به بمر جو ساٿي آ،
جنهن رڻ ۾ رات ڪيا راڙا، تنهن هڏ ۽ چمر جو ساٿي آ۔

ان حساب سان اڻڄاڻائي کي پاڻ تي اهو سوچي مڙهڻ ته ”هاڻي ويڙهه ۽
عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نه وڃايو“ نادانيءَ جي نشاني
آهي.

پَن جو پڙهڻ عام ڪتابي ڪيڙن وانگر رُڳو نصابي ڪتابن تائين
محدود نه هوندو. رُڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج
۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڍي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي
پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَن نصابي ڪتابن
سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين

ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نسل جا پڻ سڀني کي چو، چالاءِ ۽ ڪينئن جهڙن سوالن کي هر بيان تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوڏ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جواب ڳولڻ کي نه رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان به پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي ان سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون پاڪي پائي چيو ته ”منهنجا پاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پڻ پڻ جو پڙلاءُ.“
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)